

Az orosz választási dezinformáció elleni stratégiák kommunikációs lehetőségei Magyarországon

2017. november

Political Capital és Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest

Tartalom

Vezetői összefoglaló	3
A Kreml irányította dezinformáció és választási beavatkozás.....	4
Az orosz dezinformáció és propaganda általános jellemzői.....	5
Az orosz dezinformáció céljai	6
A dezinformáció eszközei	6
Oroszbarát narratívák.....	6
Politikai szereplők.....	8
A Kreml beavatkozási esélyei a kelet-közép-európai választásokba.....	8
Nyugati tapasztalatok.....	8
Egyesült Államok	9
Franciaország.....	11
Németország	11
Oroszország mozgástere: botok vs. idioták.....	13
Csehország.....	14
Ausztria.....	15
Magyarország	16
A magyarországi oroszbarát propaganda működése.....	18
A propaganda elleni fellépés intézményes és technikai platformjai.....	20
Európai intézmények.....	21
Facebook	22
Google	23
Microsoft	23
Egyéb piaci kezdeményezések	23
A kormány és a magyar pártok médiareprezentációja az oroszbarát médiában.....	24
Kormánypárti narratívák	25
Ellenzék a célkeresztben.....	27
Az ellenzék bűnöző	28
Az ellenzéki összeesküvés	28
A propaganda és aktív intézkedések nemzetbiztonsági kockázatai.....	29

Vezetői összefoglaló

- A kelet-közép-európai államok még a „meghekkelt” nyugatiaknál (USA, Németország) is kiszolgáltatottabbak Oroszországnak, a magas fokú politikai és gazdasági függés miatt. Moszkva azt is nyilvánvalóvá tette, hogy az információs fegyver alkalmazásával a számára kedvező oroszbarát politikusokat, pártokat, köztük Orbán Viktort, Heinz-Christian Strachét szeretné hatalomra juttatni vagy hatalomban tartani, ezáltal egy Kreml-barát uniós politikai blokkot létrehozni a krími agresszió elfogadtatására, illetve a szankciók feloldására.
- Magyarországon az oroszbarát propaganda egyértelműen a kormány oldalán áll, miközben az ellenzéki pártok már most célpontjai az orosz dezinformációnak. **Az orosz propaganda és a kormány kommunikációja már egyre nehezebben különválasztható Magyarországon.**
- Az orosz dezinformációs tevékenység a magyar kormány civil-, ellenzék- és Brüsszel-ellenes, a migrációt és a szuverenitást a középpontjába helyező narratíváját erősíti fel. Az Oroszországtól való egyre nagyobb politikai, gazdasági és médiában tapasztalható függés azonban Magyarország szuverenitásának elvesztéséhez vezet. **Magyarország Oroszországtól való függősége egyre inkább hasonlatossá válik a posztszovjet térség államaiéhoz.**
- A nemzetközi migráció veszélyének felfestése és a szuverenitás folytonos hangsúlyozása nélkül a kormány nyugati szövetségi rendszertől való eltávolodása és ezzel kapcsolatos retorikája nem védhető, a „keleti nyitás” pragmatikus előnyeivel nem magyarázható. A keleti nyitás ugyanis, a fideszes elit gazdagodásától eltekintve, gazdasági kudarc, nem érkezik számottevő befektetés, és nincs visszahódítható orosz piac.
- Az orosz fenyegetés elleni fellépés a magyar nyilvánosságban támaszkodhat az 1848-ban, 1956-ban gyökerező történeti oroszellenes társadalmi félelmekre és a magyar társadalom – különböző felmérésekben kimutatott – politikailag és kulturálisan kiemelkedő Nyugat-orientáltságára. Fontos ugyanakkor, hogy **a társadalom Nyugat-barát érzületei változnak, és Oroszország egyre vonzóbb a kormányzati propaganda hatására.**
- A nyugati tapasztalatok alapján az orosz beavatkozás megállítható, ha a megfelelő politikai akarathoz titkosszolgálati, büntetőjogi-, törvényhozási- vagy médiareakció társul. **Amikor az állami szervek az orosz érdekek kiszolgálóivá válnak, akkor az ezt ellenző (ellenzéki) pártok lehetősége beszűkül. Ugyanakkor a „keleti nyitás” és a hozzá kapcsolódó korrupciós botrányok egy Nyugat-orientált társadalomban továbbra is tág lehetőséget biztosítanak a kormány narratíváját kikezdő euroatlanti stratégiai kommunikációnak és politikai lépéseknek.**

A Kreml irányította dezinformáció és választási beavatkozás

A látványos amerikai elnökválasztási fiasco után a francia és a német választás két fontos tanulsággal szolgált a külső orosz választási beavatkozást illetően. Egyfelől nyilvánvaló jeleit láthattuk az orosz politikai, dezinformációs befolyásolási kísérleteknek mindkét érintett országban, a Wikileaks-botránytól a hackerek tevékenységén át a Kreml-közi lobbisták és politikai szereplők támogatásáig.¹ Másfelől a kellő politikai akarat birtokában ezek a kísérletek könnyedén visszaverhetők. Az amerikai választási tapasztalatok és titkosszolgálati jelentések után a Kreml elvesztette a meglepetés erejét, mindez lehetőséget biztosított az érintett országoknak – különösen Franciaországnak – a választás tisztaságának biztosítására, az ellenséges befolyás visszaszorítására.

Franciaországban lényegében Emmanuel Macron kampánycsapatának felkészültsége és a mainstream média ellenállása akadályozta meg az orosz háttérű hackerek által nyilvánosságra hozott „kompromittáló anyagok” beszivárgását a választást eldöntő közbeszédbe.²

Berlinben, ahol az oroszbarát politikának komoly hagyományai vannak, politikai válasz született az orosz fenyegetésre: Angela Merkel a Bundestagban hívta fel a pártok és a választók figyelmét a hamis hírek és az automatizált online propaganda jelentette veszélyre.³ A német és a francia ellenállóképesség középpontjában a „stratégiai kommunikáció” és az „automatizált propaganda” elleni fellépés állt.

Az orosz dezinformáció megfigyelésére, elhárítására szakosodott intézmények, mint például a hét NATO-tagállam által 2014-ben létrehozott rigai NATO Stratégiai Kommunikációs Kiválóság Központja,⁴ alapvetően az ellenséges (politikai, katonai) szervezetek hosszú távú stratégiai, geopolitikai célokhoz rendelt kommunikációját vizsgálja. Az Oxford Internet Institute szerint a demokratikus politikai folyamatokat jelenleg fenyegető legnagyobb veszélyt a közvélemény manipulálására és politikai befolyás szerzésére használt „automatizált propaganda” jelenti, amely algoritmusokra, adatbányászatra épülő programokat (botokat) használ a közösségi médiatartalmak és hálózatok mesterséges befolyásolására, magas hatékonysággal.⁵

A fő különbség a nyugati és a keleti külső beavatkozási lehetőségekben elsősorban a mozgósítható lokális szereplőkben rejlik: Nyugaton elsősorban botok, Keleten pedig vezető politikusok állnak a Kreml rendelkezésére. A nyugati választásokba történt orosz beavatkozási kísérletek után hasonló kihívások elé néz Kelet-Közép-Európa is, például a 2018. januári cseh elnökválasztás vagy az áprilisi magyar országgyűlési választás során. A Kreml számára ugyanis elsőrendű fontossággal bír egy Európai Unión belüli oroszbarát blokk létrehozása/fenntartása. Márpedig oroszbarát pártokat, politikusokat bőven találni a régióban. Elég Milos Zeman cseh vagy Rumen Radev bolgár elnökre, Orbán Viktor magyar miniszterelnökre, vagy Heinz-Christian Strachére, az osztrák Szabadságpárt vezetőjére gondolni.

¹ Andy Greenberg, “The NSA Confirms It: Russia Hacked French Election ‘Infrastructure,’” *Wired*, May 9, 2017, <https://www.wired.com/2017/05/nsa-director-confirms-russia-hacked-french-election-infrastructure/>.

² Rachel Donadio, “Why the Macron Hacking Attack Landed With a Thud in France,” *The New York Times*, May 8, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/05/08/world/europe/macron-hacking-attack-france.html>.

³ Constanze Stelzenmüller, “The Impact of Russian Interference on Germany’s 2017 Elections,” *Brookings*, June 28, 2017, <https://www.brookings.edu/testimonies/the-impact-of-russian-interference-on-germanys-2017-elections/>.

⁴ “Seven Allies Establish NATO’s Strategic Communications Center of Excellence in Latvia,” *Atlantic Council*, July 7, 2014, <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/seven-allies-establish-nato-s-strategic-communications-center-of-excellence-in-latvia>.

⁵ “Computational Propaganda,” Oxford Internet Institute, accessed November 23, 2017, <https://www.oii.ox.ac.uk/research/projects/computational-propaganda/>.

Az Unió belső megosztásával a Kreml két stratégiai célját is eléri. Egyrészt a migrációs veszélyről szóló nemzetközi és helyi médiakampánnyal elsősorban az uniós országokat destabilizálja. Ilyen volt például Németországban a hírhedt „Liza-ügy”, amelyben az orosz és az oroszbarát média egy oroszajkú német lány menekültek általi megerőszakolásáról terjesztett álhírt.⁶

Másrészt a Brüsszellel szembeni „nemzeti szuverenitást”, önrendelkezést hangsúlyozó kormányok, politikai szereplők, szélsőséges pártok támogatásával a Krím-félsziget illegális annexiójának nemzetközi elismerését – a vitatott kelet-ukrajnai területek ENSZ/ideiglenes külső fennhatóság alá helyezését –, ezáltal az Oroszország elleni uniós szankciós rezsim okafogyottá tételét szeretné elérni.

A Kreml által ösztönzött geopolitikai folyamat célja, hogy tartósan sérüljön Ukrajna szuverenitása, destabilizálódjon az egész kelet-közép-európai régió, és megkérdőjeleződjének a transzatlanti együttműködés politikai, katonai előfeltételei.

Éppen ezért létfontosságú a Magyarországon is jelen lévő orosz dezinformáció elleni hatékony fellépés. A Fidesz szerepe nem megkerülhető, mivel a belföldi médiát a rendszerváltás óta sosem látott mértékben központosító törekvése nemcsak, a sajtószabadságot korlátozza, hanem a Kreml propagandáját is közvetíti. **A magyar helyzet sajátossága, hogy a lokális oroszbarát propaganda összefonódik a kormányzati kommunikációval.**

Az orosz dezinformáció és propaganda általános jellemzői

Noha az orosz dezinformáció a 2014-es krími válság kirobbanása után került az európai politikusok és média érdeklődésének előterébe, a Kreml információs gépezetének kiépítése már jóval korábban, az ezredfordulót követő években elkezdődött. Vlagyimir Putyin 2000-es hatalomra kerülése után nemcsak a magas olajárakra épülő politikai-hatalmi konszolidáció, a gazdaság stabilizációja ment végbe. A titkosszolgálati múlttal rendelkező elnök különös hangsúlyt fektetett Moszkva korábbi információs befolyásának visszaszerzésére, részben a nagyhatalmi presztízs, részben a hatékony energiapolitikai érdekérvényesítő képesség megteremtése érdekében. Putyin ezek szolgálatába állította a 2005-ben megalapított nemzetközi Russia Today-t és a lokális kiadványokként, helyi nyelveken működő Oroszország Hangját (Voice of Russia – ma már a Sputnik része), továbbá a titkosszolgálati eszközök és a média külpolitikai integrációját megvalósító ún. „aktív intézkedéseket”.⁷

Bár már kezdetektől jelen voltak a puha és a kemény hatalom kombinálásán alapuló ellenséges politikai beavatkozás előfeltételei, a Kreml politikai taktikájában a 2003-ban és 2004-ben kirobbant „színes forradalmak”, a 2008-as orosz-grúz háború, illetve a 2014-es krími háború egyaránt változást hozott. A színes forradalmak áttérjedésétől tartó orosz politikai elit a rezsim hosszútávú túlélési esélyét a volt szovjet tagköztársaságok, a „közel-külföld” sikeres politikai, gazdasági, információs kontroll alatt tartásában látta.⁸ A grúz háború révén elszigetelődő Oroszország számára nyilvánvalóvá vált, hogy a helyi háborúkat, a katonai konfliktusokat nem elég a harcmezőn megnyerni, hanem az információs térben is „el kell adni”. Erre az orosz titkosszolgálatokat is felügyelő vezérkari főnök, Valerij Geraszimov

⁶ „Computational Propaganda.”

⁷ Az ún. „aktív intézkedések” eredetileg a Szovjetunió külföldi országok belpolitikáját proaktívan befolyásoló elsősorban titkosszolgálati eszköztárára utaltak. A 21. században az orosz titkosszolgálati aktív intézkedések három formát ölthetnek: (1) oroszbarát politikai szereplők politikai, gazdasági, diplomáciai, mediális támogatása; „civil-diplomácia” helyi oroszbarát – ifjúsági, szeparatista stb. – civil szervezetek révén; a Kreml propagandáját terjesztő médiavállalkozások létrehozása, támogatása.

⁸ Ily módon a hivatalos orosz belpolitikai és külpolitikai propaganda ugyanazon mederbe terelődött: a dezinformáció a putyini vagy baráti illiberális rezsimet legitimálta, miközben a Nyugatról terjesztett hazugságokkal az orosz választókat vagy volt szovjet állampolgárokat idegenítették el a nyugati demokratikus berendezkedéstől, gazdasági prosperitástól.

is utalt elhíresült dolgozatában. A jelenlegi orosz dezinformáció kereteit, céljait és eszközeit azonban leginkább a krími válság, majd az azt követő orosz-ukrán háború határozta meg. A grúziai konfliktussal ellentétben Krímet a „kis zöld emberkék” már egy alapvetően információs támadás részeként foglalták el, hiszen a katonai agresszió gyakorlatilag egy külföldön és belföldön egyaránt sikeres egyszerű hazugságra épült: Kelet-Ukrajnában az orosz kisebbség jogait, fizikai épségét „ukrán fasiszták” fenyegetik, és a népiertást elkerülendő Oroszországnak meg kell őket védenie.

Az orosz dezinformáció céljai

A Kreml dezinformációját szűkebb közép távú katonapolitikai, illetve tágabb hosszú távú geopolitikai célok vezérlik. Az ún. Geraszimov-doktrína értelmében az információs hadviselés a hagyományos (szárazföldi, tengeri és légi) haderőnemekkel egyenértékű,⁹ ily módon a katonai műveleteket, kibertámadásokat, dezinformációs kampányokat és politikai narratívákat kombináló támadás Kijev ellen nem korlátozódhatott többé Ukrajnára vagy az oroszul beszélő, orosz kisebbségek által lakott területekre, hanem egész Európára, sőt, később az Egyesült Államokra is kiterjedt. A Kreml katonai-politikai célja rövid távon a krími annexió elfogadtatása, a kelet-ukrajnai szeparatista területek státuszának Moszkva igényeinek megfelelő rendezése, az ezt akadályozó európai és transzatlanti szankciók mögötti politikai, katonai egységnek a lehetőségekhez képest történő felbomlasztása, Ukrajna destabilizációja. A hosszú távú célok közé továbbra is a színes forradalmak jelentette veszély elhárítása sorolható, illetve az európai politikai folyamatok befolyásolása, Oroszország energiapiaci részesedésének megőrzése érdekében.

A dezinformáció eszközei

Az orosz médiapiaci befolyást régi/új szereplők által működtetett lokális, helyi nyelven beszélő médiumok és az orosz állam által közvetlenül kontrollált nemzetközi médiumok biztosítják. A Kreml dezinformációs törekvéseinek legfontosabb pillérei, a központi propaganda-üzenetek meghatározó felületei a már említett nemzetközi médiumok: az RT, a Sputnik. Ezeknek a médiumoknak kitüntetett szerepe van a volt szovjet tagköztársaságok rezsimjeinek vagy más baráti országok mainstream médiumainak, hírügynökségeinek oroszbarát médiaanyagokkal való ellátásában. Magyarországon az oroszbarát hírek, netán összeesküvés-elméletek ezekből a forrásokból szivároghatnak át a magyar fősodró politikai diskurzusba (például a Soros György szervezte európai migrációról szóló elméletek vonatkozásában). Ezen felül a Kreml a krími háború óta kiemelten támaszkodik több ezer ún. „alternatív” médiumra, ez az Európa-szerte megtalálható oroszbarát hálózat helyi nyelven, helyi szereplők által működtetett weblapokon és közösségi médiás platformokon terjeszti a Kreml narratíváit.

Oroszbarát narratívák

Az oroszbarát narratívák terjedéséhez és sikerességéhez a Kreml dezinformációs gépezete mellett legalább annyira hozzájárul a nyugati médiapiac átalakulása. Egyrészt az új közösségi médiaplatformok (pl. a közösségi média) nem csupán demokratizálta a médiafogyasztást, hanem lehetővé tette az ún. „médiabuborékok” (echo chamber) kialakulását, táptalajt, hitelességet és legfőképpen közönséget teremtve a legvadabb összeesküvés-elméletek, pletykák, hamis információk számára. Ezáltal a hidegháború éveiben relatíve zárt demokratikus politikai médiatér hirtelen közvetlen sebezhetővé /elérhetővé vált a Kreml számára. A krími konfliktus ráadásul egybeesik a Donald Trump megválasztásával fémjelvezhető „posztfaktuális mediakorszakkal”, amelynek során a szubjektív politikai véleményalkotás, az „alternatív tények” válnak a politikai diskurzus fő hajtóerejévé, illetve a demokratikus diskurzus kialakulásának akadályává. **A Kreml által használt álhírek a nyugati**

⁹ Molly K. Mckew, „The Gerasimov Doctrine,” *POLITICO Magazine*, October 2017, <https://www.politico.com/magazine/story/2017/09/05/gerasimov-doctrine-russia-foreign-policy-215538>.

populizmus narratíváit, a demokratikus intézményekben vetett állampolgári bizalom és a politikai újságírás hosszú távú hanyatlását használják ki. A Kreml narratívái ebből a szempontból három fontos általános jellemzővel bírnak:

A Kreml médiastratégiájában és politikai stratégiájában rendkívül rugalmas, a Szovjetunióhoz képest ideológiailag nem elkötelezett, az érdekeknek és az érdekeit érvényesíteni képes külföldi partnereknek megfelelő baloldali vagy jobboldali, zöld stb. politikai álláspontot, narratívákat egyaránt alkalmaz. Ez a fajta opportunista hozzáállás a hidegháborútól eltérően nem kínál stabil ideológiai, társadalmi alternatívát a nyugati, modern kapitalista berendezkedéshez képest.

Éppen ezért Moszkva stratégiai kommunikációjának egyik sarokpontja a külföldi politikai cselekvőképesség, manőverezési tér megteremtése a Moszkva által egyszerre prezentált, egymásnak sokszor ellentmondó narratívák, összeesküvés-elméletek által okozott zavarkeltéssel.^{10 11} Ezzel együtt a Kreml kiemelt geopolitikai ügyekhez és célokhoz rendelve állandó narratívákat is futtat, miközben ezeknek a témáknak az „ideológiai tálalásán” továbbra is rugalmasan változtat a közönség igényeinek megfelelően. Az orosz propaganda és dezinformáció leleplezésére specializálódott Stopfake.org oldal 18 visszatérő témát azonosított, ezek közül fontosságukat tekintve kiemelkedik: Ukrajna és a szeparatizmus legitimálása^{12 13}; a migrációnak ellenállni nem képes hanyatló Nyugat és az ezzel szemben erős keresztény, hagyományörző és családcentrikus Oroszország morálisan felsőbbrendű képe.

A 2015-ös migrációs válság az Európai Uniót különösen megosztó politikai, jogi és kulturális kérdés. Míg a nyugati mainstream politika az Angela Merkel meghirdette „Wilkommenskulturral” elsősorban a menekültkérdés emberi jogi megoldására, a menekültek integrálására fókuszál, addig a kelet-európai tagállamok, azokon belül is elsősorban Magyarország és Lengyelország, elutasítja menekültek befogadását. Moszkva elsősorban a kelet-európai államok migrációellenes diskurzusait erősíti fel úgy,

¹⁰ A 2016-os amerikai elnökválasztásba történt orosz beavatkozás ennek szemléletes példája. A beavatkozás egyik eszközeként alkalmazott „troll hadsereg” célja ugyanis nem egyik vagy másik jelölt támogatása vagy támadása volt, hanem az amerikai választási folyamatba, demokratikus politikai intézményrendszerbe, hírmédiumokba vetett állampolgári bizalom megingatása.

¹¹ Ugyanez a logika igaz a NATO-t támadó üzenetekre (pl. a NATO az oroszbarát oldalak szerint egyszerre az európai tagállamokat „megszálló hadsereg” és a Krímet elfoglalni kívánó nyugati agresszor), a transzatlanti kapcsolatok aláásására (pl. az IMF szándékosan idézte elő a 2008-as válságot az amerikai geopolitikai dominancia megőrzéséhez).

¹² Az Ukrajnáról szóló narratívák a kelet-ukrajnai orosz katonai agresszió igazolását és Ukrajna destabilizációját célozzák. Ukrajnát „fasiszta államként”, a NATO/EU/USA bábjaként, antidemokratikus, bukott államként stb. mutatják be. Az Ukrajnát célzó narratívák azonban jóval túlmutatnak az országon, hiszen az orosz destabilizációs stratégia célja Kijev és a szomszédos országok közötti feszültségek kiélezése, utóbbira sikeres példa az új ukrán nyelvtörvényről és annak a magyar, lengyel, román, bolgár kisebbségi nyelvhasználatra gyakorolt negatív hatásáról szóló orosz propaganda.

¹³ Ugyan az orosz szeparatizmus elsősorban Ukrajnában érvényesül, a Kreml kitüntetett figyelmet fordít az Európai Unió belüli szeparatista törekvések támogatására. Például a Katalán népszavazást mind a Russia Today, mind az oroszbarát magyar oldalak részletesen tárgyalták, ezáltal az Európai Uniót vagy bármely más, a katalánok függetlenségét nem támogató nagy tagállamot (pl. Franciaországot, Németországot) antidemokratikus, a kisebbségek jogait eltipró politikai szereplőként tudják prezentálni. Ezáltal Moszkva két legyet ütött egy csapásra: kiállt a krími illegális annexiót megalapozó kisebbségi önrendelkezés mellett, belülről bomlasztja az Európai Unió emberi jogi rendszerét, hitelességét.

hogy közben a Kremlt a keleti „erős”, „szuverén”, „keresztény”, „hagyományőrző”, „családcentrikus” erőként pozicionálja újra, a „gyenge, dekadens, liberális Nyugattal” szemben.¹⁴

Politikai szereplők

A Kreml politikailag közvetlenül is jelen van az európai intézményrendszerben, hiszen nézeteit nem csupán a média visszhangozza, hanem elsősorban szélsőséges, szélsőjobboldali vagy szélsőbaloldali pártok. Ilyen például a francia Nemzeti Front, az osztrák Szabadságpárt vagy a német Die Linke.¹⁵

Következésképpen: a 2016-os amerikai, a 2017-es francia és a német választásba történt beavatkozási kísérletek nyilvánvalóvá tették, hogy a Kreml nem csupán az európai elit, a transzatlanti kapcsolatok vagy Ukrajna területi és politikai integritásának aláásására törekszik, hanem az „információs fegyver” révén a számára kedvező politikai erőket próbálja hatalomra, a hatalom közelébe juttatni. Ebben a politikai folyamatban egyértelműen a kelet-közép-európai államoka legsebezhetőbb láncszemek.

A Kreml beavatkozási esélyei a kelet-közép-európai választásokba

A jelenlegi érzékeny geopolitikai helyzetben a Kreml várhatóan ki fogja játszani kelet-európai lapjait is. Az egyik új törésvonalat az amerikai törvényhozás által Oroszországgal szemben fogantatott szankciók jelentik.¹⁶ Mivel ezek több európai ország nemtetszését váltották ki, komoly fegyvertény, hogy az Európai Tanácsnak sikerült fenntartania az európai szankciós politikát Moszkvával szemben. **A Kreml fő célja ezért a választások befolyásolása a kisebb tagállamokban, hogy ezzel felerősítse az Unión belüli törésvonalakat, és létrehozzon egy a szankcióknak véget vetni kívánó oroszbarát blokkot az EU-n belül.**

A Kreml lehetséges uniós mozgásterét és beavatkozási potenciálját az osztrák, a cseh és a magyar választások keresztül tudjuk megvilágítani. Ezekben az országokban az orosz befolyásszerzés története egészen a második világháborúig nyúlik vissza. A lehetséges befolyásolási módszerek elemzéséhez azonban először a nyugati választások tanulságait kell áttekinteni, márpedig ezek a befolyásszerzési módszerek jelentősen különböznek Amerikában és Európában, különösen Kelet-Európában. Míg az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában elsősorban automatizált programok, ún. botok vagy botnetek jelentik a legfőbb veszélyt, addig Kelet-Közép-Európában a Kreml „hasznos idiotákra” vagy a politikai fősodor részeként oroszbarát politikusok széles körére támaszkodhat.

Nyugati tapasztalatok

Oroszország konzisztens mintázatot mutat a külföldi befolyásszerzés tekintetében az elmúlt legalább 10 évben.^{17 18} Az Egyesült Államok Hadügyminisztériuma legutóbbi jelentésében rámutatott arra, hogy „orosz állami kiberszereplők” 21 amerikai állam választási infrastruktúráját vették célba sikeresen a

¹⁴ Péter Krekó et al., „The Weaponization of Culture: Kremlin’s Traditional Agenda and the Export of Values to Central Europe,” *Political Capital*, August 4, 2016, http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_reactionary_values_CEE_20160727.pdf.

¹⁵ „The Russian Connection, The Spread of pro-Russian Policies on the European Far Right,” *Political Capital*, March 14, 2014, http://www.riskandforecast.com/useruploads/files/pc_flash_report_russian_connection.pdf.

¹⁶ Laura Smith-Spark and Yon Pomrenze, „EU Warns US over ‘America First’ Russia Sanctions Bill,” *CNN*, July 27, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/07/26/europe/russia-us-sanctions/index.html>.

¹⁷ 2007-ben az észti hatóságok úgy döntöttek, hogy a szovjet időkből származó, a ország szovjet felszabadítását szimbolizáló „bronz katona” szobrát egy kevésbé prominens tallini helyszínre teszik át. Ezt DDoS, botnet és egyéb spam támadások követték az észti kormány, média és bankok szervei ellen, melyet a gyanú szerint a Kreml bűnözői körökkel együttműködve vitt véghez.

¹⁸ Damien McGuinness, „How a Cyber Attack Transformed Estonia,” *BBC*, April 27, 2017, <http://www.bbc.com/news/39655415>.

2016-os elnökválasztás során (bár mindez a választási folyamatban nem okozott tényleges zavart).¹⁹ Ez a fajta kibertámadás egyértelműen rávilágít az orosz vagy oroszbarát szereplők egész világra kiterjedő beavatkozási képességeire vagy „beavatkozási spektrumára”. A „beavatkozási spektrum” egyik végén találjuk a kritikus fizikai infrastruktúra, a választási rendszerek, a villamosenergia-hálózatok stb. meghekkelését.

A skála közepén helyezkedik el a közvélemény befolyásolása vagy bizonyos csoportjainak Moszkva számára kedvező geopolitikai irányba való terelése. A 2018-as francia elnökválasztás során például a Kreml hivatalos orosz szócsöveként működő Sputnik nyilvánosságra hozott egy olyan manipulált közvélemény-kutatást, amely a volt francia elnökjelöltet, Francois Fillont mutatta legnépszerűbb jelöltnek, miközben valójában már csak a harmadik helyen állt. Hasonlóképp, a Russia Today a 2017-es holland parlamenti választás előtt azt állította, hogy a holland népesség többsége a „Nexit,” azaz az Unióból való holland kilépést pártolja.²⁰ Ezekről kiderül, hogy nemcsak kisebb-nagyobb kértékben eltorzították az adatokat (Hollandiában kihagyták a „Nem tudom” válaszokat a végső számításokból), de a francia felmérést az a Brand Analytics készítette, amelynek anyavállalata ügyfelei között van a KGB utódszervezete, az orosz Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB), valamint az orosz belügy- és hadügyminisztérium. A holland kutatást készítő Bruges Groupról pedig kiderült, hogy támogatják a kelet-ukrajnai orosz szeparatistákat.

A választási beavatkozási skála másik végén áll a kiemelt politikai szereplők támadása, ráadásul ez a „barátokra” és az „ellenségekre” is vonatkozik: a Demokrata Nemzeti Bizottságra, Hillary Clintonra vagy Donald Trumpra az Egyesült Államokban, Emmanuel Macronra, Francois Fillon-ra és Marine Le Penre Franciaországban.

Egyesült Államok

Az amerikai elnökválasztás sérülékenysége abból fakadt, hogy a médiumok, a pártok, a közvélemény egyáltalán nem volt tájékoztatva előzetesen a külső ellenséges politikai és dezinformációs beavatkozás lehetőségéről. Kiderült, hogy a Facebook által korábban közölt 10 milliós adatoknál jóval nagyobb közönséget, az amerikai közösségi oldal felhasználóinak felét, összesen 126 millió amerikai választót érhetett el a Kreml által finanszírozott médiakampány, közvetlenül vagy közvetve (like, megosztás, kommentek révén).²¹ Az orosz dezinformáció a demokrata elnökjelölt, Hillary Clinton kampánystábjának és a Demokrata Országos Bizottság (DNC) több ezer feltört dokumentumát terjesztette az ilyenkor szokásos összeesküvés-elméletek, például a Clinton által működtetett pedofilkör és egyéb hamis hírek mellett.²² A Robert Mueller különleges ügyész által folytatott vizsgálat arra derített fényt, hogy az információs műveletekkel párhuzamosan a Trump-kampányt tudatosan behálózták orosz kötődésű emberekkel.²³ Michael Flynn, Donald Trump korábbi nemzetbiztonsági tanácsadója számos orosz cégnek végzett tanácsadást, 2015-ben pedig Putyinnal egy asztalnál vett

¹⁹ Taylor Hatmaker, “Russia Targeted Election Systems in 21 States, Successfully Hacking Some,” *TechCrunch*, September 22, 2017, <https://techcrunch.com/2017/09/22/electronic-voting-state-hacking-russian-government-cyber-actors/>.

²⁰ “Russia Attempted to Influence French and Dutch Elections With Suspect Polls,” *Bellingcat*, June 6, 2017, <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2017/06/06/russia-attempted-influence-french-dutch-elections-suspect-polls/>.

²¹ Casey Newton, “Russia’s Election Posts Reached 126 Million People, Facebook Will Tell Congress,” *The Verge*, October 30, 2017, <https://www.theverge.com/2017/10/30/16578022/facebook-senate-testimony-russia-126-million-people>.

²² RAPHAEL SATTER, JEFF DONN, and CHAD DAY, “Inside Story: How Russians Hacked the Democrats’ Emails,” *AP*, November 4, 2017, <https://www.apnews.com/dea73efc01594839957c3c9a6c962b8a>.

²³ Pamela Brown, “Exclusive: First Charges Filed in Mueller Investigation,” *CNN*, October 30, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/10/27/politics/first-charges-mueller-investigation/index.html>.

részt a Russia Today gálavacsoráján.²⁴ Paul Manafort, Trump kampányfőnöke jóval régebbi kapcsolatokat ápolt a Kremllel, hiszen a 2014-ben Ukrajnából elűzött oroszbarát volt ukrán elnök, Viktor Janukovics Régiók Pártjának lobbizott Washingtonban 2004 és 2014 között.²⁵ Így nem meglepő, hogy 2016 júniusában a Trump-toronyban Donald Trump Juniorral, Trump vejével, Jared Kushnerral együtt részt vett egy találkozón, ahol egy orosz származású ügyvédnő, Natalia Veselnitskaya egyenesen a Kremltől származó terhelő bizonyítékokat ígért Hillary Clinton ellen.²⁶ Mueller Manafort mellett Rick Gatest, Manafort kampányhelyettesét és George Papadopoulos, Trump egyik korábbi külpolitikai tanácsadóját vádolta meg többek között pénzmossással, idegen hatalmaknak történő lobbizással. A vizsgálatban a sokak számára ismeretlen Papadopoulos tűnik a legérdekesebbnek, mivel 2017 eleje óta együttműködött a különleges ügyéssel más potenciális vádlottak elleni eljárásban vádalku keretében, másrészt Trump tanácsadójaként ő is találkozott egy „orosz professzorral”, aki Hillary Clintonra terhelő dokumentumokat ígért. Szóba került Donald Trump még elnökjelöltként történt lehetséges találkozója is az oroszokkal.²⁷ Trump lehetséges érintettsége egyre nyilvánvalóbb, mivel fia nemcsak a már említett orosz ügyvédnővel szervezett találkozón vett részt, hanem titkos e-mail

kapcsolatban állt az orosz érdekeket szolgáló Wikileaks-szel, amikor az újabb és újabb feltört adatokat hozott nyilvánosságra a demokrata elnökjelölt ellen.²⁸

Az amerikai elnökválasztásba történt beavatkozást vizsgáló Mueller-eljárás egy dolgot mindenképpen megvilágított: Donald Trumpot vagy az ő közvetlen körét sikeresen vették célba orosz politikai és pénzügyi érdekcsoportok, beleértve az orosz titkosszolgálatokat.²⁹ Egyes esetekben a cél az volt, hogy a beavatkozás mértékét a valóságosnál is nagyobbak tüntessék fel. A Trump Jr. és az orosz ügyvédnő közötti 2016-os találkozót szervező Goldstone bejelentkezése a Trump Towerből Facebookon,³⁰ és a tény, hogy Veselnitskaya élő adásban erősítette meg, hogy Trump fia „nagyon” szeretett volna információkat szerezni Hillary Clintonról azzal már elérte a célt, hogy a találkozóval kompromittálták a kampányt, ill. kompromittáló anyagokat szereztek jövőbeni zsaroláshoz.³¹

²⁴ Mark Mazzetti and Matthew Rosenberg, “Michael Flynn Misled Pentagon About Russia Ties, Letter Says,” *The New York Times*, May 22, 2017, sec. Politics, <https://www.nytimes.com/2017/05/22/us/politics/michael-flynn-fifth-amendment-russia-senate.html>.

²⁵ Steven Lee Myers and Andrew E. Kramer, “How Paul Manafort Wielded Power in Ukraine Before Advising Donald Trump,” *The New York Times*, July 31, 2016, sec. Politics, <https://www.nytimes.com/2016/08/01/us/paul-manafort-ukraine-donald-trump.html>.

²⁶ Matt Apuzzo et al., “Trump Jr. Was Told in Email of Russian Effort to Aid Campaign,” *The New York Times*, July 10, 2017, sec. Politics, <https://www.nytimes.com/2017/07/10/us/politics/donald-trump-jr-russia-email-candidacy.html>.

²⁷ akiraly, “Tankönyvbe illik, Amit a Trump-Vizsgálat Ügyésze a Koronatanúkkal Művel,” 444, November 1, 2017, <https://tldr.444.hu/2017/11/01/tankonyvbe-illik-amit-a-trump-vizsgalat-ugyesze-a-koronatanukkal-muvel>.

²⁸ Julia Ioffe, “The Secret Correspondence Between Donald Trump Jr. and WikiLeaks,” *The Atlantic*, November 13, 2017, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/11/the-secret-correspondence-between-donald-trump-jr-and-wikileaks/545738/>.

²⁹ A Rob Goldstone által le szervezett találkozó Trump fia és a korábban az FSZB moszkvai ingatlanügyeivel foglalkozó orosz ügyvéd Natalia Veselnitskaya, valamint többek között az amerikai hírszerzés által jól ismert, korábban szovjet titkosszolgálatként tevékenykedő orosz születésű lobbista Rinat Akhmetshin részvételével egy a Kreml által koreografált helyzetre utal. Lásd:

<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/07/veselnitskaya-fsb/534528/>

³⁰ Allan Smith, “The Music Publicist Who Says He Brokered the Meeting between Donald Trump Jr. and a Russian Lawyer Has a Colorful History on Social Media,” *Business Insider*, July 11, 2017, <http://www.businessinsider.com/rob-goldstone-amazing-social-media-trump-russia-2017-7>.

³¹ Keir Simmons, Rachel Elbaum, andrew Rafferty, “Russian Lawyer Who Met with Trump Jr.: I Didn’t Have Clinton Info They Wanted,” *NBC News*, July 12, 2017, <https://www.nbcnews.com/news/world/russian-lawyer-who-met-trump-jr-i-didn-t-have-n781631>.

Franciaország

A francia elnökválasztás során sokáig a konzervatív Francois Fillon volt a Kreml favoritja, mivel a felmérések szerint vezetett, az Oroszországgal szembeni kiegyezést képviselte a krími krízisben, illetve a Putyin által támogatott Bassár el-Aszad szír elnökkel való dialógusért szállt síkra. Miután Fillon előnye olvadni kezdett a családját érintő korrupciós botrány következtében, illetve a versenyben felzárkózott a volt szocialista miniszter, Emmanuel Macron, a Kreml az nyíltan oroszbarát szélsőjobboldali jelölt, a Nemzeti Frontot vezető Marine Le Pen mögé állt be.³² Ugyan az eurózónából való kilépéssel és Schengen felmondásával kampányoló Le Pen pont szélsőséges nézetei miatt tűnt kevésbé nyerő jelöltnek, a váltás után Putyin minden befolyását latba vetette a szélsőjobboldali vezető támogatására. Márciusban az orosz elnök fogadta Le Pent Moszkvában, ahol a felek a terrorellenes harc közös érdekét hangsúlyozták, Le Pen pedig a Trump, Modi, Putyin fémjelezte új „kooperatív” nemzetközi korszakról értekezett.³³ Ezzel párhuzamosan a Kreml információs gépezete elkezdte a Nemzeti Frontot népszerűsíteni, Macront pedig támadni. A fő ellenfélről azt terjesztették, hogy meleg,³⁴ a nemzetközi Rothschild-tőke kiszolgálója, sőt, amerikai ügynök,³⁵ emellett pedig kampányát masszív hackertámadás érte két nappal a választás előtt.³⁶ Az elkövetők ezután 9 gigabájtnyi adatot próbáltak botnetek segítségével terjeszteni a francia kampányban, közvetlenül a kampánycsend életbe léptetése előtt. A próbálkozásnak a Macron kampánycsapat felkészültsége és a mainstream média ellenállása vetett véget, egyrészt hamis e-mail címeket és oldalakat hoztak létre a hackerek megtévesztése céljából, másrészt a mainstream francia média elutasította a feltört információk terjesztését.³⁷

Németország

A német választás bebizonyította, hogy az orosz beavatkozási kísérlet kivédhető, már ha a kormány, a pártok és a mainstream média képes együttműködni. A német parlamentben Angela Merkel egyértelműen fellépett az álhírek, a botok ellen, és már 2016 novemberében tudatosította ezek közvéleményre gyakorolt negatív hatását. Habár a hivatalos német vizsgálat nem tudta minden kétséget kizáróan megállapítani, hogy Moszkva szisztematikus dezinformációs befolyásra törekedett volna,³⁸ a főáramú német politikusok és intézmények felkészültek a legrosszabbra.³⁹ Ennek eredményeképpen minden fontos párt tartózkodott az automatizált közösségi média használatától a kampány során, mindemellett a legfontosabb országos médiumok figyelmeztették a német szavazókat a lehetséges dezinformációs veszélyekre.⁴⁰ Ezt a koncentrált erőfeszítést segítette egy 2017-ben elfogadott jogszabály, amely 50 millió euróig terjedő pénzbüntetést helyezett kilátásba a közösségi médiaplatformokkal szemben, amennyiben azok nem távolítják el a jogszabálysértő, hamis és

³² Henry Meyer, "Putin's French Gambit Backfires as Presidential Leaders Fade," *Bloomberg*, March 17, 2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-03-17/putin-s-french-gambit-backfires-as-presidential-favorites-fade>.

³³ Lucy Pasha-Robinson, "Marine Le Pen Holds Surprise Meeting with Vladimir Putin on Russia Visit," *The Independent*, March 24, 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/french-election-marine-le-pen-vladimir-putin-moscow-russia-a7647621.html>.

³⁴ "Russian Media Fuels Gay Affair Rumor About French Presidential Candidate Macron," *Haaretz*, February 7, 2017, <https://www.haaretz.com/world-news/europe/1.770294>.

³⁵ "Francia Választások: Macron a Kreml Új Célpontja," *PCblog*, February 10, 2017, <https://pcblog.atlatszo.hu/2017/02/10/francia-valasztasok-macron-a-kreml-uj-celpontja/>.

³⁶ Andy Greenberg, "The NSA Confirms It: Russia Hacked French Election 'Infrastructure.'"

³⁷ Donadio, "Why the Macron Hacking Attack Landed With a Thud in France."

³⁸ Georg Mascolo and Nicolas Richter, "BND: Keine Beweise Für Desinformations-Kampagne Putins," *Süddeutsche.De*, February 6, 2017, <http://www.sueddeutsche.de/politik/geheimdienste-bnd-keine-beweise-fuer-desinformations-kampagne-putins-1.3365839#redirectedFromLandingpage>.

³⁹ Stelzenmüller, "The Impact of Russian Interference on Germany's 2017 Elections."

⁴⁰ Lisa-Maria N. Neudert, "Computational Propaganda in Germany: A Cautionary Tale," July 2017, University of Oxford edition, <http://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/06/Comprop-Germany.pdf>.

gyűlöletkeltő tartalmakat.⁴¹ Nem meglepő, hogy csak a Facebook „több tízezer hamis felhasználót” törölt a rendszeréből a 2017. szeptemberi választás előtt (együttműködésben a német hatóságokkal, a Szövetségi Információbiztonsági Hivatallal [BSI]).⁴² Ennek eredményeképpen a várakozásokra rácsafolva – a szélsőjobboldali Alternatíva Németországért pártot (AfD) erősítő bot-támadásokat⁴³ leszámítva⁴⁴ – nem történt széleskörű beavatkozás a német választásba.⁴⁵ Míg a valamennyire oroszbarátnak tekinthető szociáldemokrata SPD gyenge eredménye mindenképpen stratégiai veszteséget jelent a Kremlnek, addig részben saját sikereként könyvelheti el az AfD megerősödését. Itt olyan aktív beavatkozásra kell gondolni, mint a már említett Lisa-ügy,⁴⁶ valamint a németországi orosz diaszpóra támogatása, amelynek eredményeként a szélsőjobboldali párt a szavazatok meglepően magas, 12,6 százalékos arányával jutott be a német parlamentbe.^{47 48} Az Atlantic Council DFRLab és az Oxford Internet Institute két különálló elemzése is kimutatta, hogy trollok és orosz nyelvű Twitter-botok egész serege támogatta a német szélsőséges pártot.⁴⁹ Ezáltal az AfD és a párt hashtagjai a csúcspoztók közé kerültek a Twitteren, összességében a német Twitter-forgalom közel 30%-át generálva a választás megelőző 10 nap során.⁵⁰

Mindent összevetve mégis úgy tűnik, hogy a Kreml veszített a politikai lendületéből, és érdekérvényesítő képessége tovább fog romlani Németországban. Ezzel együtt, a Kreml közvetlen és közvetett segítsége szerepet játszhatott valamilyen szinten az egyértelműen oroszbarát AfD sikerében, és ezáltal körülbelül egymillió, a szélsőjobbra átnyergelő szavazóval gyengítette a CDU szavazótáborát.⁵¹ De az eredmények messze nem jelentenek ahhoz hasonló „fényes” győzelmet a

⁴¹ “Germany Approves Plans to Fine Social Media Firms up to €50m,” *The Guardian*, June 30, 2017, <http://www.theguardian.com/media/2017/jun/30/germany-approves-plans-to-fine-social-media-firms-up-to-50m>.

⁴² Selena Larson, “Facebook Says It Took down ‘Tens of Thousands’ of Fake Accounts before German Election,” *CNN*, September 27, 2017, <http://money.cnn.com/2017/09/27/technology/business/facebook-german-elections-fake-accounts/index.html>.

⁴³ Mark Scott, “Russian ‘Botnet’ Promotes Far-Right Messages in German Election,” *POLITICO*, September 24, 2017, <https://www.politico.eu/article/russian-botnet-promotes-far-right-messages-in-german-election/>.

⁴⁴ A választás előtti német Twitter aktivitás 30 százaléka az AfD-t pártolta az Oxford Internet Intézet kutatása szerint. Egy másik kutatás arra jutott, hogy egy szélsőjobboldali oroszbarát trollhadsereget használtak arra, hogy a #AfD hashtaget a két leginkább futó hashtag közé “katapultálják” Németországban a választást megelőző hetekben. Lásd: <https://www.brookings.edu/testimonies/the-impact-of-russian-interference-on-germanys-2017-elections/>

⁴⁵ Andrea Shalal and Eric Auchard, “German Election Campaign Largely Unaffected by Fake News or Bots,” *Reuters*, September 22, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-germany-election-fake/german-election-campaign-largely-unaffected-by-fake-news-or-bots-idUSKCN1BX258>.

⁴⁶ Stefan Meister, “The ‘Lisa Case’: Germany as a Target of Russian Disinformation,” *NATO Review*, accessed November 23, 2017, <http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/lisa-case-germany-target-russian-disinformation/EN/index.htm>.

⁴⁷ “Bundestag Election 2017 - Results Germany,” The Federal Returning Officer, accessed November 23, 2017, <https://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/2017/ergebnisse/bund-99.html>.

⁴⁸ Azt az AfD maga is beismerte, hogy szavazótáborának körülbelül egyharmadát alkotja a a Sputnik és a Russia Today által hatásosan befolyásolt németországi orosz diaszpóra, amely körülbelül a lakosság 5 százalékát teszi ki. Lásd: <http://time.com/4955503/germany-elections-2017-far-right-russia-angela-merkel/>

⁴⁹ “#ElectionWatch: Final Hours Fake News Hype in Germany,” @DFRLab, September 24, 2017, <https://medium.com/dfrlab/electionwatch-final-hours-fake-news-hype-in-germany-cc9b8157cfb8>.

⁵⁰ Lisa-Maria Neudert, Bence Kollanyi, and Philip N. Howard, “Junk News and Bots during the German Parliamentary Election: What Are German Voters Sharing over Twitter?,” *Oxford Internet Institute*, September 19, 2017, http://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/09/ComProp_GermanElections_Sep2017v5.pdf.

⁵¹ Cas Mudde, “What the Stunning Success of AfD Means for Germany and Europe,” *The Guardian*, September 24, 2017, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/24/germany-elections-afd-europe-immigration-merkel-radical-right>.

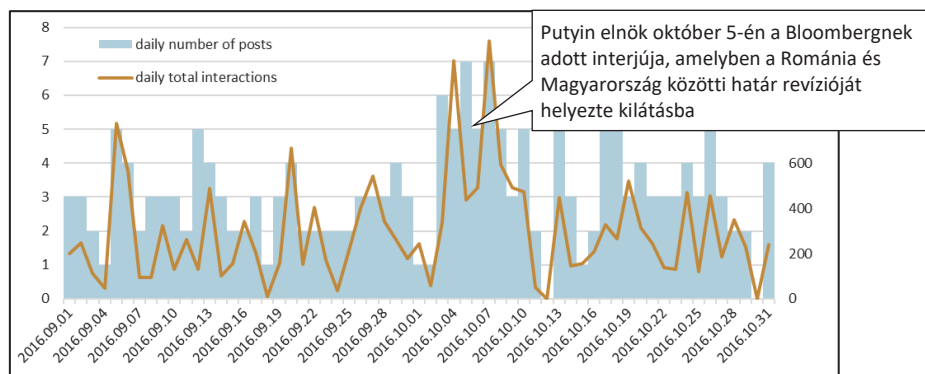
Kreml számára, mint az amerikai elnökválasztás, a Brexit szavazás, vagy a holland EU-Ukrajna kereskedelmi egyezményről szóló 2016. áprilisi népszavazás kimenetelének sikeres orosz befolyásolása.⁵²

Oroszország mozgástere: botok vs. idióták

Közép-Kelet-Európa ideális hely az orosz beavatkozásra a nagyszámú oroszbarát szereplőnek, a liberális demokráciába vetett alacsony bizalomnak, és a helyi, Orbán Viktorhoz hasonlóan erős, tekintélyelvű politikusokhoz való vonzódásnak köszönhetően. Így nem meglepő, hogy – a Globsec Trends 2017-es felmérése szerint – Vlagyimir Putyin népszerűbb Angela Merkelnél Csehországban, Magyarországon, Szlovákiában és Bulgáriában.⁵³ Ugyanez a jelentés megkongatja a vészharangot a hagyományos média szerepével kapcsolatban is: a magyar válaszadók 45 százaléka, illetve a csehek 49 százaléka nem bíz a főáramú médiában, és jelentős arányban (4 és 9 százalékban) választanak dezinformációs hírforrásokat fő hírforrásként. Összességében a kelet-közép-európai régió közönségének majdnem 10 százaléka a világ eseményeiről a főáramú médiával szembenálló online dezinformációs médiumokból tájékozódik.⁵⁴

A három vizsgált ország eltérő mértékű sérülékenységet mutat Oroszország globális és lokális stratégiáival szemben. Ukrajna földrajzi közelsége miatt Magyarországnak, Csehországnak és Ausztriának fontos szerepe van a régió stabilitásában, így az Oroszországgal kapcsolatos külpolitikájuk sokat számít az ukrán-orosz konfliktus jövőbeni kimenetelében. Ennek köszönhetően a Kreml igyekszik régi történelmi sérelmeket (például revizionista érzületeket) újjáéleszteni Ukrajna és a régió más országai közötti, ezzel is akadályozva Ukrajna támogatását és az orosz agresszió elleni egységes uniós fellépést.⁵⁵ Ez a fajta destabilizáció tisztán detektálható a legfontosabb oroszbarát orgánumon, a Hídfőn (lásd a 1. sz. ábrát),⁵⁶ például a 2016. szeptember 4-e és 10-e közötti magas aktivitású időszakban.

1. ábra: A posztok száma és az olvasók reakciója; napi bontás; Hídfő Facebook-oldal

Az oldal és közönségének (kék és barna színnel jelölt) kiemelkedő aktivitása mögötti fő dezinformációs ok Vlagyimir Putyin interjúja volt, melyben a magyar-román határ revízióját helyezte kilátásba arra az

⁵² Andrew Higgins, "Fake News, Fake Ukrainians: How a Group of Russians Tilted a Dutch Vote," *The New York Times*, February 16, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/02/16/world/europe/russia-ukraine-fake-news-dutch-vote.html>.

⁵³ "GLOBSEC Trends 2017: Mixed Messages and Signs of Hope from Central and Eastern Europe," *GLOBSEC*, August 1, 2017, <https://www.globsec.org/publications/globsec-trends-2017-mixed-messages-signs-hope-central-eastern-europe-2/>.

⁵⁴ "GLOBSEC Trends 2017: Mixed Messages and Signs of Hope from Central and Eastern Europe."

⁵⁵ Péter Krekó, Lóránt Győri, Edit Zgut, "From Russia with Hate," *Political Capital*, April 28, 2017, http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_NED_summary_analysis_EN_20170428.pdf.

⁵⁶ hidfo.ru

esetre, ha a Nyugat újranyitná a második világháború utáni geopolitikai kérdéseket.⁵⁷ Putyin retorikája azért váltott ki ilyen heves reakciót az oldal elsősorban szélsőjobboldali közönségénél, mivel a magyar szélsőjobboldal soha nem adta fel határrevíziós ambícióit.

Következésképpen a régió és Ukrajna destabilizálása, a Kreml számára fontos geopolitikai célok elérése érdekében Moszkvának fenn kell tartania az Orbán Viktor által szimbolizált politikai „status quot” Magyarországon 2018 után, megállítania a csehországi orosz befolyás visszaszorítására tett kísérleteket és a lehető legtöbbet kihozni az osztrák Szabadságpártot is magában foglaló új osztrák koalícióból.

Csehország

Az orosz beavatkozás vagy dezinformáció képzeletbeli skáláján a Cseh Köztársaság politikailag a legkitettebb a támadásoknak. Mindez a nagy és aktív oroszbarát dezinformációs hálózatoknak és a nagyszámú orosz diplomáciai jelenlétnek, Zeman elnök Kreml-barát szereplőként való tevékenységének, valamint a nemrégiben a dezinformáció és választási beavatkozás elleni harc érdekében a belügyminisztériumon belül létrehozott Terrorizmus és Hibrid Kockázatok Elleni Központnak (CTHT) köszönhető.⁵⁸ A Globsec, a European Values Think Tank és a Political Capital Sérülékenységi Indexe szerint Csehország az állami ellenintézkedéseinek hála a második legkevésbé sérülékeny ország az orosz befolyással szemben Lengyelország után, míg Magyarország bizonyult a legsérülékenyebbnek a vizsgált országok közt.⁵⁹ Csehország egy 2016 decemberében elfogadott új szakpolitikai dokumentumban definiálta az állami prioritásokat a „külföldi hatalmak befolyásával” kapcsolatban.⁶⁰ A 20 embert foglalkoztató CTHT-t ügynökség fő profilja a hibrid kockázatok általános elhárítása, munkája nagy része ezért titkosított.⁶¹

Bár a régióban Csehországban egyértelműen a legfejlettebb és a médiába leginkább beágyazott az oroszbarát dezinformációs hálózat,⁶² a putyinista politikai hajtóereje Prágában a cseh elnök közvetlen támogatásából fakad. Ezen felül a cseh dezinformációs médiumok találtak egy életképes üzleti modellt, ezen keresztül pedig csak online hirdetésekéből évi akár egymillió eurós bevételre is szert tehetnek.⁶³

⁵⁷ Attila Juhász et al., “‘The Truth Today Is What Putin Says It Is’ The Activity of Pro-Russian Extremist Groups in Hungary,” *Political Capital*, April 2017, http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_NED_country_study_HU_20170428.pdf.

⁵⁸ “Policy Shift Overview: How the Czech Republic Became One of the European Leaders in Countering Russian Disinformation,” European Values Think-Tank, accessed November 23, 2017, <http://www.europeanvalues.net/vyzkum/policy-shift-overview-czech-republic-became-one-european-leaders-countering-russian-disinformation/>.

⁵⁹ “How Vulnerable Are the Visegrad Four Societies?,” *GLOBSEC*, April 11, 2017, <https://www.globsec.org/news/vulnerable-visegrad-four-societies/>.

⁶⁰ “Audit Národní Bezpečnosti,” *Vlada České Republiky*, December 1, 2016, <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/audit-narodni-bezpecnosti-151410/>.

⁶¹ “Home - Terrorism and Soft Targets,” accessed November 23, 2017, <http://www.mvcr.cz/cthh/>.

⁶² “Kremlin Hostile Disinformation Operations Situational Report on Czech Republic and Central European Context,” *European Values Think-Tank*, October 18, 2016, <http://www.europeanvalues.net/wp-content/uploads/2016/09/Kremlin-Hostile-Disinformation-Operations.pdf>.

⁶³ “Reklama Na Konspiračních a Dezinformačních Webech,” *Open Society Fund Praha*, 2017, <http://osf.cz/wp-content/uploads/2017/08/reklama-na-konspiracnich-dezinf-webech-web.pdf>.

Emellett a Cseh Köztársaság ugródeszkeként szolgál az orosz hírszerző tevékenységekhez,⁶⁴ hiszen az orosz diplomáciai testületek kiemelkedően sok, 130-150 főt foglalkoztattak az elmúlt években.⁶⁵

Zeman elnök alkotmányos szempontból ceremoniális szerepkörrel rendelkezik, de informális befolyása jelentős. Zeman Oroszország (és Kína) befolyásának első számú közvetítője,⁶⁶ ezáltal a Kreml első számú favoritja a 2018-as januári elnökválasztáson. Zeman támogatja a helyi oroszbarát dezinformációs közösséget, terjeszti Putyin üzeneteit Ukrajnával és Szíriával kapcsolatban, támadta továbbá az előző kormány erőfeszítéseit az orosz befolyás visszaszorítására.

Az elitellenes Andrej Babis-vezette ANO (Az Elégedetlen Állampolgárok Szövetsége vagy „Igen”) nagyarányú győzelme az októberi parlamenti választáson Csehország eddigi dezinformációs és orosz befolyás elleni állami fellépése komoly csorbát szenvedhet.⁶⁷ Mivel Babis nem rendelkezik egyértelmű külpolitikai irányvonallal, a Cseh Köztársaság jövője a januári elnökválasztáson múlik. Babis ugyanis vagy együtt kormányoz majd a jelenlegi elnökkel, a nyíltan orosz érdekeket szolgáló Milos Zemannel, vagy egy új, Nyugat-barát államfővel, aki ellensúlyozza majd az ANO erős vezetőjét. Mégis, a cseh politikai főáram populista fordulatával kapcsolatos félelmek ellenére, Babis politikai profilja közelebb áll a szlovák centrista miniszterelnök, Robert Ficóéhoz, mintsem a lengyel vagy a magyar kormányzati nacionalista-populista állásponthez. Babis mögött nincs a cselekedeteit irányító koherens ideológia, a külpolitika pedig nem tartoznak prioritásai közé. Az Európával kapcsolatos fő témája az uniós migrációs döntéshozatal korlátozása, de emellett is érvelt, hogy a NATO semmisítse meg a migránsok és a csempészek csónakjait. Ugyanakkor a migráción kívül nem sok minden szerepel külpolitikai tervei között. Babis leginkább konzervatív-euroszeptikusnak tekinthető, aki elutasítja az EU föderalizációját, ennek részeként pedig nem támogatja Csehország belépését az eurózónába – amivel a cseh lakosság többsége is egyetért.

Következésképpen, ha Milos Zeman nyer januárban, illetve az ANO egyezsége jut Oroszország hasznos idiótáival, például a Tomio Okamura-vezette Szabadság és Közvetlen Demokrácia (SPD) párttal, akkor lehetséges egy oroszbarát fordulat Csehországban is.

Ausztria

Az orosz elit magasszintű diplomáciai, üzleti kapcsolatokat tart fenn az osztrák politikai és üzleti döntéshozókkal. A hosszútávú orosz politikai befektetés úgy néz ki, meghozta első jelentős eredményét, hiszen 2016 decemberében ötéves „együttműködési megállapodást” kötött az Egyesült Oroszország párt és a szélsőjobboldali Osztrák Szabadságpárt (FPÖ).⁶⁸

Az FPÖ több „trójai falónál”, mivel oroszbarát szimpátiája egyértelmű, az a párt vezetői sem próbálják leplezni. Az FPÖ külpolitikai szóvivőjét, Johannes Hübner delegálta független „európai

⁶⁴ Robert Břešťan, „Na Ruské Ambasádě v Praze Je Víc Ruských Špionů Než Českých Diplomátů v Moskvě,” *HlídacíPes.Org*, May 30, 2017, <http://hlidacipes.org/na-ruske-ambasade-v-praze-je-vic-ruskych-spionu-nez-ceskych-diplomatu-v-moskve/>.

⁶⁵ Robert Břešťan, „Ruská Ambasáda v Praze Je Stále Při Síle. Aktuálně Zde Působí 129 Lidí, Nejvíce Ze Všech Ambasád,” *HlídacíPes.Org*, June 14, 2017, <http://hlidacipes.org/ruska-ambasada-v-praze-je-stale-pri-sile-aktualne-zde-pusobi-129-lidi-nejvice-ze-vsech-ambasad/>.

⁶⁶ Jakub Janda, „Czech President Is Russia’s Trojan Horse,” *Euobserver*, June 10, 2016, <https://euobserver.com/opinion/133789>.

⁶⁷ „Elections to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic Held on 20 – 21 October 2017,” *volby.cz*, accessed November 23, 2017, <https://www.volby.cz/pls/ps2017/ps2?xjazyk=EN>.

⁶⁸ „Megszületett a Putyin-Hofer Paktum,” *Ujszo.Com*, December 19, 2016, <https://ujso.com/online/kulfold/2016/12/19/megszuletett-a-putyin-hofer-paktum>.

megfigyelőként” a krími referendum legitimációjához 2014-ben.⁶⁹ Azóta a párt tisztviselői megfigyelőként jelen voltak a szeparatista választásokon, és Heinz-Christian Strache pártvezető a leghangosabb európai politikusok között van, ha az oroszok elleni szankciók eltörléséről van szó.⁷⁰ A párt általános geopolitikai orientációja szintén egyezik a Kreml érdekeivel a transzatlanti közösség meggyengítésében. Ausztria semlegessége ellenére Strache támogatná egy európai hadsereg létrejöttét az Amerika által dominált NATO-tól való eltávolodás jegyében, és egy „erős kontinentális Európa” létrehozását, amely egy „Oroszországot is magában foglaló szabadkereskedelmi zónát” eredményezne.

Az igazi kérdés azonban az, hogy kormányra kerülve milyen hatást tudna gyakorolni az FPÖ az osztrák külpolitikára. A külpolitika soha nem játszott jelentős szerepet az FPÖ választási sikerében, és a néhai Jörg Haider ideje óta (a párt elnöke 1986 és 2000 között) általában háttérbe szorult, leszámítva persze a migrációellenes platformot. Ennek következtében a párt a koalíciós tárgyalások során a belügyminiszteri poszt megszerzését tűzte ki célul. Norbert Hofertet, a párt tavalyi elnökjelöltjét azonban külügyminiszteri várományosként is emlegették. Míg az valószínűtlen, hogy az FPÖ megszerezhetné az utóbbi tárcát – mind a kancellárjelölt Kurz, mind Alexander van der Bellen osztrák elnök élesen elutasítja a külügyi poszt átadását –, az FPÖ nem fog lemondani szankcióellenes álláspontjáról kormányra kerülése után. Ennek következtében a centrista osztrák pártok, a konzervatívok és a szociáldemokraták sem fogják várhatóan ellensúlyozni az FPÖ-vel felerősödő oroszbarát politikai erőfeszítéseket, tekintettel arra, hogy ők is a szankciós rezsim lassú lebontására tettek javaslatot pragmatikus gazdasági és külpolitikai okokra hivatkozva. Sőt az üzleti körök hagyományosan erős befolyása alatt álló Kurz-vezette konzervatív ÖVP az FPÖ-vel párban kifejezetten alkalmas lehet arra, hogy Ausztriát a szankciók elleni belső uniós ellenzék vezérévé avassa.

Ennek a pozíciónak ráadásul megvannak a maga támogatói Kelet-Európában, így például Orbán Viktor.⁷¹ Ilyen szempontból fontos, hogy mind az ÖVP, mind a Szabadságpárt „flörtöl” a visegrádi csoporttal – ezzel potenciálisan erősítve az Unión belüli oroszbarát országok kelet-európai blokkját.

Magyarország

Annak ellenére, hogy a magyar kormány megszavazta az Oroszország elleni európai szankciókat, teljesíti NATO-s kötelezettségeit, valamint támogatta Ukrajna területi szuverenitását,⁷² Orbán Viktor többször kijelentette, hogy „lábon lőttük magunkat a szankciókkal” Oroszország ellen.⁷³ Sőt egy 2017 januári beszédében a Kremlt méltatta, amiért az „túlélte a nyugati izolációs és rendszerbuktató kísérleteket”.⁷⁴ A Political Capital Sérülékenységi Indexe szerint Magyarország a legsérülékenyebb a szubverzív orosz befolyással szemben, a jobboldali elit 2010 utáni – mikor a Fidesz-KDNP először került kétharmaddal hatalomra és az oroszbarát Jobbik is először került a parlamentbe – tudatos oroszbarát geopolitikai irányváltása miatt. Ezen felül a magyar kormány média fölötti uralma és a civil szervezetek

⁶⁹ Anton Shekhovtsov, “Pro-Russian Extremists Observe the Illegitimate Crimean ‘Referendum,’” *Anton Shekhovtsov’s Blog* (blog), March 17, 2014, <http://anton-shekhovtsov.blogspot.com/2014/03/pro-russian-extremists-observe.html>.

⁷⁰ “FPÖ-Politiker: Krim Wird „Paradies“ Für Europäer - Sanktionen Nicht Länger Haltbar,” *Sputnik*, April 25, 2017, <https://de.sputniknews.com/wirtschaft/20170425315499968-krim-oesterreich-forum-sanktionen/>.

⁷¹ Legutolsó televíziós vitájukban úgy tűnt, Kurz és Strache azon versenyzett, ki tiszteli jobban az oroszbarát álláspontjáról ismert magyar miniszterelnököt.

⁷² “Magyarország Támogatja Ukrajna EU-Tagságát,” *Fidesz*, November 24, 2016, <http://www.fidesz.hu/hirek/2016-11-24/magyarorszag-tamogatja-ukrajna-eu-tagsagat/>.

⁷³ “Orbán: Az Oroszország Elleni Szankciókkal „Lábon Lőttük Magunkat,”” *Mandiner*, August 15, 2014, http://mandiner.hu/cikk/20140815_orban_az_oroszorszag_elleni_szankciokkal_labon_lottuk_magunkat.

⁷⁴ Viktor Orbán, “Orbán Viktor Beszéde Lámfalussy Lectures Szakmai Konferencián,” *Miniszterelnok.Hu*, January 23, 2017, miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-lamfalussy-lectures-szakmai-konferencian/.

elleni támadásai a Kreml módszereit másolják, ez pedig önmagában is tovább növeli Moszkva befolyását és Magyarország sérülékenységet.

Magyarországon szinte alig tapasztalható az orosz dezinformáció vagy információs hadviselés jelenléte, mivel gyakorlatilag nincs olyan fő Kreml-ellenes politikai ellenfél, erő, aki ellen harcolni kellene. Emellett az oroszbarát dezinformáció sok esetben közvetlenül a kormányzati irányítású médiából érkezik a magyar közönséghez. Éppen ezért a választási beavatkozás valószínűsége Magyarországon a legkevésbé valószínű, miközben az Orbán-kormány számíthat Oroszország „hagyományos” segítségére, energetikai paktumok és a gazdasági kapcsolatok formájában, ahogy az a 2014-es általános választás előtt is történt.

A 2014-es választás előtt ugyanis Putyin elnök nemcsak aláírta Orbán Viktorral a Roszatom által felépítendő és 10 milliárd eurós orosz hitelből finanszírozott Paks 2 atomerőműről szóló megállapodást, de a hosszú távú gázárat is sikerült újratárgyalni a Gazprommal, így segítve a Fideszt a rezsicsökkentésről szóló kampányígérete teljesítésében.⁷⁵ A magyar miniszterelnök később megismételte, hogy a rezsicsökkentés sorsa a magyar-orosz kapcsolatokon múlik,⁷⁶ ami még fontosabbá válik annak tükrében, hogy a kormány tervei között szerepel egy esetleges újabb rezsicsökkentés a 2018-as választás előtt – noha erre valószínűleg csak akkor kerül sor, ha úgy érzik, elveszíthetik a választást.⁷⁷

A körülbelül 100 helyi szinten működtetett, magyarul beszélő és Oroszországhoz köthető dezinformációs oldalból, közösségimédia-profilból álló oroszbarát médiahálózat olyan bulvár-konspirációs köntösbe öltöztetett Kreml-barát narratívákat terjeszt, melyhez életvitellel, az „alternatív orvoslással” (homeopátia) kapcsolatos hírek stb. is tartoznak.⁷⁸ Ahogyan azt egy későbbi fejezetben bemutatjuk, a magyarországi orosz propaganda fő hajtóereje a migráció témája, ezért a migrációs pánik közvetlenül összefügg Oroszország geopolitikai súlyával, itthon és a térségben egyaránt. Mivel a mainstream magyar médiát nagyrészt a kormányzat közvetlen vagy közvetett kontrollja alatt áll, a kormány is a Kremlnek kedves geopolitikai narratívákat közvetíti.

A szélsőjobboldali Jobbik oroszbarátságának és a megosztott baloldali-liberális ellenzék gyengeségének köszönhetően kevés az esély arra, hogy az ellenzéki pártok – például Franciaországhoz vagy Csehországhoz hasonlóan – az orosz dezinformációs kampány kiemelt célpontjaivá váljanak a szokásos, az oroszbarát oldalakon már jelen levő kritikákat leszámítva. A Jobbik a „néppártosodás” ellenére továbbra is erősen a Kreml markában van, hiszen a párt számos esetben kiállt a krími annexió jogossága és a kelet-ukrajnai szeparatisták ügye mellett. Ráadásul a kormányzati irányítású média továbbra is sikeresen stigmatizálja a Jobbikot oroszbarátsággal a Kovács Béla elleni vádemeléssel és a kémügy politikai napirenden tartásával a 2017-es választási kampány részeként.⁷⁹

⁷⁵ „Három Lépésben Folytatódik a Rezsicsökkentés,” *Fidesz*, January 25, 2014, <http://www.fidesz.hu/hirek/2014-01-25/harom-lepesben-folytatodik-a-rezsicsokkentese/>.

⁷⁶ „Orbán Viktor: A Rezsicsökkentés Léte Múlik Ezen,” *MNO*, February 4, 2015, <https://mno.hu/belfold/orban-viktor-a-rezsicsokkentese-lete-mulik-ezen-1271308>.

⁷⁷ „Mi Lesz a 2018-as Választás Csodafegyvere? – A Nyugdíjasokra Fog Utazni a Fidesz?,” *ténytar.blog*, May 2, 2017, http://tenytar.blog.hu/2017/05/02/mi_lesz_a_2018-as_valasztas_csodafegyvere_a_nyugdiasokra_fog_utazni_a_fidesz.

⁷⁸ Attila Bátorfy, Zsuzsa Szánthó, „Bivalybasznádi Álhírvállalkozók És Oroszország Magyar Hangjai,” *VS*, April 7, 2016, <https://vs.hu/kozelet/osszes/bivalybasznadi-alhivallalkozok-es-oroszorszag-magyar-hangjai-0407>.

⁷⁹ András Dezső, „Még Nem Tártak Kovács Béla Elé Bizonyítékot Arról, Hogy Kémkedett Volna,” *Index*, August 2, 2017, http://index.hu/belfold/2017/08/02/meg_nem_tartak_kovacs_bela_ele_bizonyitekot_arrol_hogy_kemkedett_volna/.

Mindezek ellenére az orosz beavatkozásnak a magyar ügyekbe megvannak a saját kulturális és hozzáállásbeli korlátjai. A magyar társadalomban a történelmi narratíva hagyományosan elutasító Oroszországgal kapcsolatban, tekintve, hogy az 1848-as és az 1956-os forradalmakat a cári, illetve a szovjet Oroszország verte le. A magyar népesség az egyik leginkább Nyugat-barát a régióban. A legutóbbi Eurobarometer-felmérés szerint a magyarok (46%) jobban bíznak az Európai Unióban, mint saját kormányukban⁸⁰, és a relatív többség (39%) Magyarországot a Nyugat részének tartja, míg csupán töredékük (5%) támogatja a keleti geopolitikai irányvonalat, a Globsec Trends 2017-es felmérése alapján.⁸¹

Jelentős orosz diaszpóra és ortodox közösség nélkül Magyarországon hiányoznak a szerves, alulról épülő orosz szervezetek vagy mélyebb kulturális kötelékek az orosz kultúrához, valláshoz és nyelvhez. A 2010 utáni új „kulturális kötelékek” Magyarország és Oroszország között (pl. a Russkij Miren vagy az ortodox egyház támogatásán keresztül) elitvezéreltek, és elsősorban a magyar kormány akaratát tükrözik a kétoldalú kapcsolatok erősítésében. Moszkva ugyanakkor az új kapcsolatokat kihasználhatja puha befolyásának (soft power) további kiterjesztésére és a magyar választók közvetlen befolyásolására.

A magyar beavatkozási helyzet értékelése

- **A dezinformációs aktivitás valószínűleg a magyar kormány civil-, ellenzék- és Brüsszel-ellenes, a migrációt a középpontba helyező narratíváját segíti terjedni, mind a főáramú, mind az „alternatív” oroszbarát médiában.**
- **Automatizált, botokon keresztül terjedő propagandára nem kell számítani, hiszen a Twitteret csak marginális számú ember használja Magyarországon, a Facebook pedig kevésbé alkalmas erre.**
- **A rendszeres oroszbarát dezinformáció főként magyar civil szervezeteket, ellenzéki szereplőket vesz célkeresztbe a kampány során.**

A magyarországi oroszbarát propaganda működése

A 2014-es krími válság arra világított rá, hogy Magyarországon is létezik a Kreml kommunikációját szolgáló oroszbarát oldalak hálózata. Ezen oldalak egy része már jóval az orosz-ukrán háború előtt létrejött, mint ahogyan arra az ún. „tank-botrány” során fény derült. A történetben kulcsszerepet játszó Hídfő elnevezésű webportált 2012-ben a mára felszámolt neonáci Magyar Nemzeti Arcvonal hozta létre, majd tényfeltáró újságírók információi alapján hamarosan átadta azt az orosz titkosszolgálatnak.⁸² A 2014 augusztusában a korábban a széles közönség előtt ismeretlen portál egyik cikke azzal vádolta meg a magyar kormányt, hogy nemzetközi megállapodásokat felrúgva T-72-es tankokat ad el Kijevnek a friss orosz-ukrán katonai konfliktusban, az állításokat pedig egy magyar T-72-es vasúti tankszállítmányt ábrázoló friss és valódi fényképpel igazolták.⁸³ Az ismeretlen oldalon megjelent állításra rögtön reagált az orosz külügyminisztérium egy nyilatkozatban, hivatalos

⁸⁰ „Jobban Bízunk Az EU-Ban, Mint a Kormányban,” *Index*, August 2, 2017, http://index.hu/kulfold/eurologus/2017/08/02/jobban_bizunk_az_eu-ban_mint_a_kormanyban/.

⁸¹ „GLOBSEC Trends 2017: Mixed Messages and Signs of Hope from Central and Eastern Europe.”

⁸² Attila Juhász, Lóránt Győri, Péter Krekó, András Dezső, “‘I Am Eurasian’ The Kremlin Connections of the Hungarian Far-Right,” *Political Capital*, March 2015, http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_study_IamEurasian.pdf, accessed October 16, 2017

⁸³ „Külföld - Moszkva Ukrajnai Fegyverszállítással Vádolja Magyarországot,” *Index*, August 15, 2014, http://index.hu/kulfold/2014/08/15/moszkva_fegyverszallitassal_vadolja_magyarorszagot/, accessed October 16, 2017

magyarázatot követelve a magyar kormánytól.⁸⁴ A hír természetesen hamisnak bizonyult, az „aktív művelet” célja minden bizonnyal Magyarország mint NATO-tagállam figyelmeztetése volt, hogy maradjon távol a konfliktustól. A történet 2016-ban folytatódott, amikor a bűnyi rendőrgyilkosság során kiderült, hogy a Győrkös István elkövető által vezetett Magyar Nemzeti Arcvonal tagjai az elmúlt években az orosz katonai titkosszolgálat tagjaival (GRU) közösen gyakorolták a lövészetet.⁸⁵ Rádásul, a Győrkös-család jól ismerte a kémkedés miatt jelenleg is büntetőeljárás alatt álló Kovács Bélát, a Jobbik európai parlamenti képviselőjét (Győrkös felesége bejárónője volt egy ideig Kovács feleségének).⁸⁶ A tank-botrány után nemsokára orosz szerverre költöző Hídfő állatorvosi lóként rámutat a Vs.hu által nagyjából 100 weboldalból álló magyar oroszbarát hálózat fő jellemzőire.⁸⁷

- Az orosz médiastratégia meglehetősen opportunistá a lokális médiaháttér megteremtésében, legszívesebben már működő médiumokat, újságírókat/aktivistákat környékezik meg.
- Az oldalak tartalmi, ideológiai elemzése is rávilágított arra, hogy az oroszbarát médiumok anonimitásuk ellenére meglehetősen jól beágyazottak az extrém, elsősorban szélsőjobboldali magyar szubkultúrába.
- A hálózat közvetlenül kapcsolódik az orosz titkosszolgálathoz, feltételezhetően titkosszolgálati felügyelet alatt áll.

Az orosz propagandára jellemző ideológiai rugalmasság Magyarországon is megjelenik, hiszen a Thürmer Gyula vezette gyenge Munkáspárt és a hozzá köthető portálok szintén oroszbarát hírokat pengetnek.⁸⁸ A szélsőbaloldali és szélsőjobboldali összeborulásra példa az eredetileg a Lukoil-szponzorációval büszkélkedő Bal-Rad portál, amely „nemzeti bolsevista” ideológiát hirdetve mind a Magyar Nemzeti Arcvonalnak, mind a magyar szélsőbaloldali véleményeknek teret adott.

A Political Capital legújabb kutatása alapján a kifejezetten oroszbarát kommunikációra létrehozott médiumokhoz csatlakoznak az oroszbarát szélsőjobboldali, paramilitáris, revizionista szervezetek által fenntartott felületek is.⁸⁹ A revizionista Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, a neonáci, paramilitáris Betyársereg, a Jobbikhoz legközelebb álló paramilitáris Farkasok mozgalom mind Putyin és az általa képviselt nacionalista, nagyorosz ideológia hívei.⁹⁰

A magyar oroszbarát oldalak a korábban már leírt globális és specifikus célokat követik. Az oldalak egyrészt támadják Ukrajnát, legitimálják a szíriai orosz katonai beavatkozást, miközben folyamatosan kritizálják az Egyesült Államokat, a NATO-t, Angela Merkelt, az Európai Bizottságot és úgy általában az

⁸⁴ Az eredeti oldal már nem elérhető, helyette a Wayback Machine archívumában lehet megtekinteni a cikket. <https://web.archive.org/web/20140813232103/http://www.hidfo.net/2014/08/12/hulladekvas-araert-eladott-honvedsegi-harckocsik-utban-az-ukrajnai-haboru-fele>

⁸⁵ Dezső András, Panyi Szabolcs, „Orosz Diplomata Gyakorlatot a Rendőrgyilkos Brigádjával,” *Index*, October 27, 2016, http://index.hu/belfold/2016/10/27/orosz_hirszerek_gyakorlatot_a_rendorgyilkos_harcosaival/, accessed October 16, 2017

⁸⁶ „The great escape of ‘KGBéla’, Hungarian MEP Accused of Spying for Russia,” Vsquare, October 4, 2017, <https://vsquare.org/the-great-escape-of-kgb/>, accessed October 16, 2017

⁸⁷ Attila Bátorfy, Zsuzsa Szánthó, „Bivalybasznádi Álhírvállalkozók És Oroszország Magyar Hangjai,” VS, April 7, 2016, <https://vs.hu/kozelet/osszes/bivalybasznadi-alhivallalkozok-es-oroszorszag-magyar-hangjai-0407>, accessed October 16, 2017

⁸⁸ <http://www.es.hu/cikk/2016-04-29/gyori-lorant8211kreko-peter/putyinista-internacionale-.html>

⁸⁹ Péter Krekó, Lóránt Győri, Edit Zgut, „From Russia with Hate,” *Political Capital*, April 28, 2017, http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_NED_summary_analysis_EN_20170428.pdf, accessed October 16, 2017

⁹⁰ http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_NED_summary_analysis_EN_20170428.pdf

európai elitet (többek között a migrációs válság vagy a katalán függetlenségi népszavazás rossz kezeléséért).

Az oroszbarát hálózat a 2016. október 2-ai migrációskvóta-ellenes kampányban is kivette a részét. Ezzel elérkeztünk a magyarországi oroszbarát propagandagépezet működésének legfontosabb eleméhez: a magyar kormány oroszbarát kommunikációja összekapcsolódik az oroszbarát hálózat kommunikációjával. Az oroszbarát médiumok a magyar kormányzati kommunikáció paneljeit veszik át, melynek egyik oka nyilvánvalóan a médiapiaci hatékonyság, a minél több médiafogyasztó eredményes elérése, másrészt a magyar kormány oroszbarát geopolitikai pozíciójának, a Kreml és Budapest különleges kapcsolatának támogatása.

Szuverén migráció

A kormányzati és az oroszbarát kommunikáció legerősebben a migrációval összefüggésben értelmezett szuverenitás témakörében kapcsolódik össze. **Az orosz és a fideszes narratíva nem működne, ha nem léteznének a migrációval kapcsolatos olyan álhírek, mint például hogy „60 millió migráns tart Európa felé”, „a nyugati civilizáció bukásra van ítélve”, mindez Soros György „terve” szerint stb. Az állandó fenyegetettség érzete nélkül nem lehetne fenntartani azt az illúziót, hogy a nyugati demokráciák hanyatlanak, a keleti illiberális rendszerek pedig a gazdasági és kulturális szuverenitás sikertörténetei, az emberi jogok hiánya ellenére is.**

A Political Capital korábbi felmérése és a legújabb közvélemény-kutatások is arra mutatnak rá, hogy a kormány nem véletlenül Brüsszel-ellenes és nem Unió-ellenes kampányt folytat még a migrációt tekintve is. A magyar választók döntő többsége ugyanis a régióban is kiemelkedő mértékben nyugati beállítottságú. A Globsec Trends 2017 felmérés alapján a válaszadók 39%-a szerint Magyarország kulturális és politikai értelemben is a Nyugat része, míg a Kelethez való kapcsolódást csak 5% pártolná.⁹¹ A kérdés még a Fidesz szavazótáborát is élesen megosztja: a választóiknak csak 6%-a támogatná a „keleti nyitást” kulturális és politikai értelemben, relatív többség (33%) a Nyugattal vállal továbbra is közösséget.⁹² Az oroszellenes történelmi attitűdök és beidegződések tehát továbbra is jelen vannak a magyar társadalom széles rétegeiben, ráadásul Oroszországtól a magyar szuverenitás biztosítását a jelenben még kevésbé lehet várni az ukrán vagy grúz háborúk orosz területi hódításait vagy az Eurázsiai Gazdasági Unió politikai működését tekintve. A legújabb ukrán nyelvtörvény körüli botrány világossá tette, hogy az Orbán Viktor meghirdette etnocentrikus politikai külpolitikailag a Kárpát-medencében is életképtelen. Szijjártó Péter Kijev elleni kemény nyilatkozata ugyan jól jött a Kreml Ukrajnát a kisebbségi jogok mentén destabilizálni kívánó információs kampányának⁹³, az óvatos alkudozás helyetti nyílt zsarolás nemzetpolitikailag nehéz helyzetbe hozta a kárpátaljai magyar kisebbséget, amely a jövőben sokkal kevésbé számíthat Kijev politikai jóindulatára.

A propaganda elleni fellépés intézményes és technikai platformjai

A 2014-es dezinformációs, hibrid háború meglepetésszerűen érte a nyugati közvéleményt és a döntéshozókat. Ennek következtében meglehetősen későn, 2015 és 2017 között indultak el intézményi és technológiai válaszlépések az Unió, a tagállamok és a technológiai óriások szintjén.

⁹¹ "GLOBSEC Trends 2017: Mixed Messages and Signs of Hope from Central and Eastern Europe."

⁹² "A Jobbik Szavazótáborában Legerősebb Az Amerika-Ellenesség," *PCblog*, December 7, 2016, <http://pcblog.atlatszo.hu/2016/12/07/a-jobbik-szavazotaboraban-legerosebb-az-amerika-ellenesség/>.

⁹³ "Hungary's Response to Ukraine's Education Law Indicates It Is Ill-Considered — Kremlin," *TASS*, October 10, 2017, <http://tass.com/politics/969875>.

Európai intézmények

2016. november 23-án az Európai Parlament elfogadta az Anna Fotyga, lengyel konzervatív képviselő jelentésén alapuló „a harmadik felek által kifejtett EU-ellenes propaganda elleni fellépést szolgáló uniós stratégiai kommunikációról” szóló határozatot.⁹⁴ Ezáltal az Európai Parlament az Iszlám Állam propagandájához hasonlóan kezeli a Kreml által hivatalos csatornákon, például a Russia Todayen terjesztett ellenséges dezinformációt, amely Európa megosztására és szélsőséges, oroszbarát pártok, mozgalmak támogatására irányul.⁹⁵ Az Európai Unió Külügyi szolgálata alá tartozó East Stratcom Task Force monitorozza, elemzi és cáfolja az orosz dezinformációt a tagállamok önkéntes információszolgáltatása alapján. Ugyanakkor a kezdeményezés alulfinanszírozott, és láthatóan hiányzik a politikai akarat egy megfelelő pénzügyi és emberi erőforrás-kapacitásokkal rendelkező ütőképesebb szervezetté alakításhoz.⁹⁶ 2017. november 13-án Magyarország részvételével 23 európai tagállam bejelentette haderejének egy közös európai rendszerbe történő integrálását az ún. „állandó strukturált együttműködés” keretében (Permanent Structured Cooperation vagy PESCO), amely az európai védelmi finanszírozás, fegyverfejlesztés és védelempolitikai területeire fókuszál.⁹⁷ Ugyan az új keret lehetőséget teremt a dezinformáció elleni hatékonyabb fellépésre, amennyiben a tagok vállalták a védelmi kiadásokra szánt keret meghatározott százalékának minden évben kutatásra és technológiai fejlesztésre való fordítását, szakértők szerint ez még mindig csak a kooperáció lehetőségét rejtje magában, a további részletek kidolgozása nélkül.⁹⁸

2017. áprilisban kilenc ország részvételével az Európai Unió és a NATO létrehozta az első közös hibrid fenyegetések elleni kiválóság centrumot (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats) Helsinkiben⁹⁹, amely októberben kezdte meg hivatalos működését, többek között az orosz információs háború területén.¹⁰⁰ Magyarország sem ebben a kezdeményezésben, sem például a rigai NATO Stratégiai Kommunikációs Kiválóság Központ működésében sem vesz részt, noha az információs know-how és a felhalmozott tudásanyag egy része elérhető az uniós és NATO-tagállamok pártjai, képviselői részére.

⁹⁴ „JELENTÉS a Harmadik Felek Által Kifejtett EU-Ellenés Propaganda Elleni Fellépést Szolgáló Uniós Stratégiai Kommunikációról,” European Parliament, accessed November 23, 2017, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0290+0+DOC+XML+V0//HU>.

⁹⁵ „MEPs Sound Alarm on Anti-EU Propaganda from Russia and Islamist Terrorist Groups,” European Parliament, November 23, 2016, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161118IPR51718/meps-sound-alarm-on-anti-eu-propaganda-from-russia-and-islamist-terrorist-groups>.

⁹⁶ Ennek érdekében 65 biztonságpolitikai szakértő és képviselő által aláírt 2017 novemberi nyilatkozat próbál nyomást helyezni Federica Mogherinire, az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjére az orosz hibrid háború elleni hatékonyabb fellépés érdekében. Lásd: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/experts-slam-mogherini-for-failing-to-counter-hybrid-threat-from-russia/>

⁹⁷ Jill Petzinger, “The EU Signed a ‘Historic’ Deal to Integrate 23 Armies to Shake off Its US Dependence,” *Quartz*, November 13, 2017, <https://qz.com/1127984/eu-army-bloc-forging-ahead-with-its-military-integration-to-shake-off-us-dependence/>.

⁹⁸ Max de Haldevang and Max de Haldevang, “The EU’s 23-Nation Army Probably Won’t Make Europe Any Safer,” *Quartz* (blog), accessed November 23, 2017, <https://qz.com/1128999/eu-army-the-brexite-and-trump-effect-and-what-it-means-for-european-security/>.

⁹⁹ A résztvevő országok: Finnország, Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Svédország, Egyesült Államok.

¹⁰⁰ “Finland Opens a New Center to Fight ‘Hybrid Threats’ from Russia and Beyond,” Public Radio International, November 3, 2017, <https://www.pri.org/stories/2017-10-03/finland-opens-new-center-fight-hybrid-threats-russia-and-beyond>.

Az orosz hibrid hadviselés elleni fellépés egyik lehetséges alternatív eszköze az Európai Bizottság és információtechnológiai óriások, a Facebook, a Microsoft, a Twitter és a YouTube közötti megállapodás az interneten terjedő gyűlöletbeszéd megállítására. Az önkéntesen vállalt „magatartási kódex” (Code of Conduct) alapján a médiavállalatok 24 órán belül megvizsgálják a gyűlöletbeszéd miatt megjelölt bejegyzéseket, együttműködnek a tagállamok újságíróival a gyűlöletkeltő tartalmak megelőzésében, a megfelelő ellennarratívák kidolgozásában.¹⁰¹

Facebook

A Facebook eredetileg megpróbálta kicsinyíteni a közösségi oldalon a hamis hírek terjesztésében és az amerikai elnökválasztásba történt külső orosz beavatkozásban játszott szerepét. A botrány kirobantása óta az óriásvállalat több kísérletet tett a hamis hírek elleni küzdelemre. 2016 végén bevezetett egy „hamis hír szűrőt”, amely a felhasználók által gyanúsnak jelölt híreket független tényellenőrző cégekkel vizsgáltatja. Ha a hír fennakad a szűrőn, akkor „harmadik felek által vitatott” jelzéssel látja el az adott tartalmat, és korlátozza megjelenésüket a felhasználók hírfolyamában.¹⁰² Ugyanakkor a Guardian által a tényellenőrzőkkel készített interjúk arról tanúskodnak, hogy a kezdeményezés nem hozza a kívánt eredményeket, és végső soron csak egy „pr-kampánynak” bizonyult.¹⁰³ A Facebook 2017 októberében három új publikációs elvet fogadott el:

1. A közönség a Facebookon sokatmondó, informatív történeteket tart értékesnek.
2. A közönség a Facebookon pontos és hiteles tartalmat tart értékesnek.
3. A közönség a Facebookon a biztonságos, tiszteletteljes viselkedési szabályokat tart értékesnek.¹⁰⁴

A második elv érdekében a Facebook javította a hírfolyam algoritmusának hamis híreket felismerő képességét, továbbá a „lehető legjobban megnehezítette a hamis híreket terjesztő (források) számára hirdetések vásárlását”, a spamfiókok automatikus felismerésével, a megtévesztő oldalakra átirányító Facebook-oldalak kiszűrésével a hírfolyamból.¹⁰⁵ Emellett kísérleti jelleggel a Facebook egy új „információs gombot” ad a hírfolyam egyes posztjaihoz, ezzel a felhasználók a hírforrást bemutató Wikipedia-szócikkekhez és az eredeti hírhez kapcsolódó további cikkekhez jutnak az adott információ kontextusának bővítése, a közönség szélesebb tájékoztatása érdekében.¹⁰⁶ A kiegyensúlyozott kontextus biztosítására tett új kísérlet várhatóan hasonló korlátokba fog ütközni, mint a korábbiak: az új funkció csak mérsékelten képes beépülni a mindennapok amúgy nagyon komplex hírfogyasztási szokásaiba, illetve a kontextus bővítése is az egyéni vagy csoportok hírfogyasztására jellemző ún. buborékokat fogják tovább növelni.

¹⁰¹ “CODE OF CONDUCT ON COUNTERING ILLEGAL HATE SPEECH ONLINE,” European Commission, August 10, 2017, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf.

¹⁰² Olivia Solon and Julia Carrie Wong, “Facebook’s Plan to Tackle Fake News Raises Questions over Limitations,” *The Guardian*, December 16, 2016, <http://www.theguardian.com/technology/2016/dec/16/facebook-fake-news-system-problems-fact-checking>.

¹⁰³ “Facebook May Be Losing the Fight against Fake News,” *Engadget*, November 13, 2017, <https://www.engadget.com/2017/11/13/fact-checkers-say-facebook-is-losing-war-on-fake-news/>.

¹⁰⁴ “Facebook’s New Media Guidelines Are Focused on Stopping Fake News,” *Engadget*, accessed November 23, 2017, <https://www.engadget.com/2017/10/24/facebook-new-media-guidelines-stopping-fake-news/>.

¹⁰⁵ “Facebook’s New Media Guidelines Are Focused on Stopping Fake News.”

¹⁰⁶ Josh Constine, “Facebook Tries Fighting Fake News with Publisher Info Button on Links,” *TechCrunch*, October 5, 2017, <http://social.techcrunch.com/2017/10/05/facebook-article-information-button/>.

Google

A Google is már több módszerrel próbálta felvenni a harcot a dezinformációs és a hamis hírek terjedése ellen. A keresőóriás 2017 tavaszán jelentette be az univerzális tényellenőrző funkció bevezetését a legvitatottabb vagy legfontosabb keresési találatok esetében.¹⁰⁷ Ezáltal a Google egyrészt csak kiemelt keresési találatokra alkalmazza az új tényellenőrzést, másrészt magát a hamis hírt nem tünteti el, hanem alternatív, „cáfoló” magyarázatokat, híreket kínál fel mellette a felhasználók minél szélesebb körű informálása érdekében.¹⁰⁸ Októberben a Google a Nemzetközi Tényellenőrző Hálózattal (International Fact-Checking Network, IFCN) lépett partnerségre: a tényellenőrző szervezetek számának növelése, az IFCN tényellenőrzés kódexének terjesztése, és ingyenes tényellenőrző szoftverek biztosítása érdekében.¹⁰⁹

A Facebook és a Google dezinformáció elleni kezdeményezéseinek limitált hatására mutatott rá a Las Vegas-i több tucat ember életét kioltó merénylet kapcsán. A bűncselekmény után a Google, a Facebook és a Youtube is szélsőjobboldali (4chan-) trollok által kitalált összeesküvés-elméletet terjesztett órákig első helyen arról, hogy a lövöldözést egy Trump-ellenes, az FBI által az Iszlám Államhoz köthető liberális politikai beállítottságú személy követte el.¹¹⁰ A probléma részben az adott válsághelyzethez köthető, mivel a hírdömping és a magas információigény az algoritmusoknál a kiugróan népszerű híreket részesíti előnyben¹¹¹, másrészt viszont maga a hírtechnológia válik a probléma részévé az előre nem látható tömeges kommunikációs hatások kiváltásával.¹¹² A diákoknak pedig a Skype nyújt egy „hamis hír játékot”, ezáltal a tanárok és diákok a tanórák keretében gyakorolhatják kritikai és kommunikációs készségeiket.¹¹³

Microsoft

A Microsoft több platformon is elindított az előbbiekhöz hasonló kezdeményezéseket. A Bing kereső megjeleníti, ha egy hír vagy egy weboldal „hamis” a 2011-ben a Bing, a Google és a Yahoo által életre hívott schema.org ClaimReview osztályozása alapján.¹¹⁴ 2016-tól az Office 365 „keresési” (Researcher) és „szerkesztői” (Editor) funkciói lehetővé teszik, hogy a felhasználó a dokumentum elhagyása nélkül releváns és hiteles információkat, hivatkozásokat illesszen az éppen írt szövegbe.¹¹⁵

Egyéb piaci kezdeményezések

A piaci és a technológiai óriások önszabályozásán alapuló megoldások célja alapvetően az álhíreket terjesztő oldalak hirdetési, pénzügyi forrásainak „kiszárítása” a reklámbevételek, reklámfelületek értékesítésének megakadályozásával. Magyarországon ugyanis nem csupán anonim szerkesztők,

¹⁰⁷ “Google Will Flag Fake News Stories in Search Results,” *Engadget*, April 7, 2017, <https://www.engadget.com/2017/04/07/google-fake-news-fact-check-search-results/>.

¹⁰⁸ “Google Partners with Fact-Checking Network to Fight Fake News,” *Engadget*, October 26, 2017, <https://www.engadget.com/2017/10/26/google-fake-news-international-fact-checking-network/>.

¹⁰⁹ “Google Partners with Fact-Checking Network to Fight Fake News.”

¹¹⁰ Kevin Roose, “After Las Vegas Shooting, Fake News Regains Its Megaphone,” *The New York Times*, October 2, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/02/business/las-vegas-shooting-fake-news.html>.

¹¹¹ “Fake News Still Here, Even As Facebook, Google Fight It,” *VOA*, November 23, 2017, <https://learningenglish.voanews.com/a/facebook-google-struggle-to-fight-fake-news/4074886.html>.

¹¹² “51 Percent of Tech Experts Say Fake News Can’t Be Fixed,” *Engadget*, October 19, 2017, <https://www.engadget.com/2017/10/19/fake-news-cant-be-fixed/>.

¹¹³ “The Fake News Challenge,” Microsoft, accessed November 23, 2017, <https://education.microsoft.com/Story/LandingPage?token=CRvI2>.

¹¹⁴ “Microsoft Enters the Fight against Fake News as Bing Gains Fact Check Label,” *BetaNews*, accessed November 23, 2017, <https://betanews.com/2017/09/18/microsoft-bing-fact-check-label/>.

¹¹⁵ “In an Era of ‘Fake News’ Microsoft’s Word Researcher Tool Is the Perfect Weapon,” *On MSFT*, January 5, 2017, <https://www.onmsft.com/news/in-an-era-of-fake-news-microsofts-word-researcher-tool-is-the-perfect-weapon>.

ismeretlen forrásokból finanszírozzák az említett oroszbarát hálózatot, hanem jelentős reklámbevételekre is számíthatnak az oldalakon megjelenített automatikus Google-reklámoknak köszönhetően. Egy ilyen piaci kezdeményezés a szlovák konspiratori.sk weboldal, amely a hirdetőkre nézve káros gyűlöletkeltő, félrevezető, összeesküvés-elméleti, ezáltal az oroszbarát hamis híreket is lefedő, tartalmakat megjelenítő weboldalakról, közösségi oldalakról készített egy „fekete listát” vagy adatbázist.¹¹⁶ A szlovák Net Success online marketinggel foglalkozó ügynökség az említett káros oldalakon egy plugin segítségével akadályozza meg az ügyfelek hirdetésének automatikus megjelenését például a Google rendszerében, sőt, a kezdeményezéshez számos más hirdetési ügynökség is csatlakozott közvetlenül vagy közvetetten (a fekete lista használatával), összesen eddig több tízezer pr-kampányban bojkottálva a dezinformációkat terjesztő oldalakat.

A kormány és a magyar pártok médiareprezentációja az oroszbarát médiában

Az elemzéshez a 9 népszerűségében vagy témájában legmeghatározóbb, egymással kapcsolatban álló oroszbarát Facebook- vagy weboldalt elemeztük, a 2017. szeptember 15-től október 15-ig terjedő időszakban (ld. a 2. ábrát. Az adott időszakban leválogattuk a magyar pártokat és a kormányt érintő cikkeket meghatározott kulcsszavak alapján),¹¹⁷ majd az így kapott mintán elemeztük a politikai narratívákat.

2. ábra A vizsgált oroszbarát médiumok, aktivitásuk és népszerűségük, 2017. szeptember 15 – október 15.

Név	Cikkek száma	Like szám
Világlátó ¹¹⁸	152	51280
Magyartudat	22	27036
Orosz Hírek	7	18569
Orientalista	3	15175
Hídfő	77	14841
Erdélyi Magyar Orosz Baráti Társaság - EMOBT	6	4854
Kiállunk Oroszország mellett - Support Vladimir Putin from Hungary	4	998
Bal-Rad	85	557
Kiállunk Novorosszija mellett - Support Donbass from Hungary	1	258
Összesen	357	133568

A magyar oroszbarát médiumok gyakorlatilag a kormányzati és fideszes retorikát hangoztatják minden fontos belpolitikai kérdésben (ld. 3. ábra), és ezzel összefüggésben a kormányzati üzenetekkel támadják az ellenzékét, az egyes ellenzéki pártokat.¹¹⁹

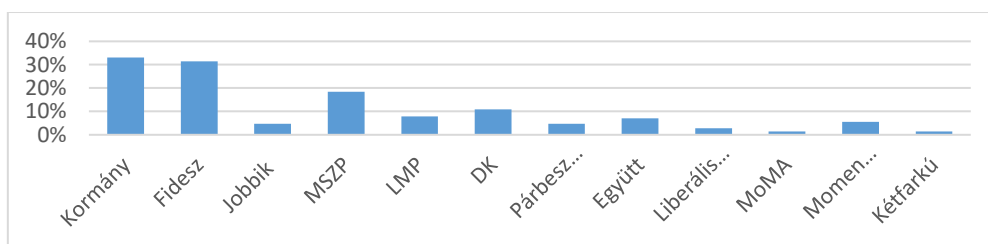
¹¹⁶ „Konspiratori.Sk,” accessed November 23, 2017, <https://www.konspiratori.sk/>.

¹¹⁷ A következő 12 kulcsszó előfordulását figyeltük a cikkekben: kormány, Fidesz, Jobbik, MSZP, LMP, DK, Párbeszéd, Együtt, Liberálisok, MoMA, Momentum, Kétfarkú.

¹¹⁸ <https://www.facebook.com/ValosagAmitTudnodKell/>

¹¹⁹ Az egyetlen kivétel a a Bal-rad, amely kormány-ellenes és valamilyenre Jobbikot támogató álláspontot foglalt el. Szerepeltetése a listában mégis fontos, mivel a szélsőjobb oldali és szélsőbaloldali ideológia manipulációjára mutat rá.

3. ábra A kormány és az egyes pártok említése az oroszbarát oldalakon (a cikkek %-ban)¹²⁰

A kormányzat és az ellenzéki pártok az arányokat tekintve egyenlően vannak reprezentálva – ezzel együtt is a cikkek többsége (70%-a) nem foglalkozik pártpolitikával.

Kormánypárti narratívák

Magyar szabadságharc

A Brüsszel-, EU-, Nyugat-ellenes kormányzati pozíció bemutatása elsősorban a migrációs helyzettel foglalkozik, amely egyrészt a kormányzat fő kampánytémáját viszi tovább, másrészt közvetetten illeszkedik a dezinformáció által sokat hangoztatott dichotómiához.¹²¹

Az oldalak egy hosszú harcra hívnak fel a „Soros-tervet” végrehajtó Európai Bizottság ellen a magyar nemzet megvédése érdekében.¹²² A magyar létért vívott küzdelmet Európa, az Európai Unió végnapjairól, gyengeségéről szóló dramatizálás teszi még inkább kézzelfoghatóbbá. A Fidesz szerint ugyanis „állandósult az erőszak” Európában, és a Magyarországot migrációs ügyben elítélő európai parlamenti határozat támogatói valójában a „terroristák” oldalára állnak.¹²³ Sziijártó Péter a brüsszeli bevándorláspolitikát teszi felelőssé az európai biztonság hiányáért, az elmúlt évek terrorcselekményeiért. Youssef Khalil, a Magyarországi Kopt Ortodox Egyház vezetője pedig tíz évet ad még Európának, mielőtt megszállják az arabok.¹²⁴ ¹²⁵ Az Európai Bizottság elleni félelemkeltés számos valós vagy valótlan szankcióra hivatkozik az európai migrációs „kvóták” ellenzése esetében: a magyar állam külföldi ingatlanainak zár alá vételét,¹²⁶ 78 milliós „szolidaritási büntetést” említik többek

¹²⁰ Az egyes százalékok az adott kulcsszavak megjelenését jelzik az adott cikkben, egy cikkben több kulcsszó, azaz párthivatkozás is szerepelhet egyszerre.

¹²¹ A hanyatló, terméketlen, a migráció által sebezhető Nyugattal szembeállított keresztény, hagyományőrző, családközpontú Oroszország morális felsőbbrendűségéhez. Lásd: http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_reactionary_values_CEE_20160727.pdf

¹²² „Az Erős Felhatalmazás Miatt Kell a Nemzeti Konzultáció – Hosszú Küzdelmek Várhatóak, Meg Kell Védni a Magyar Nemzetet,” *VilágLátó* (blog), Szeptember 22, 2017, <https://vilaglato.info/az-eros-felhatalmazas-miatt-kell-nemzeti-konzultacio-hosszu-kuzdelmek-varhatoak-meg-kell-vedeni-magyar-nemzetet/>.

¹²³ „Fidesz: Állandósult Az Erőszak Európában,” *VilágLátó* (blog), Szeptember 16, 2017, <https://vilaglato.info/fidesz-allandosult-az-eroszak-europaban/>.

¹²⁴ „Sziijártó: Brüsszel Kudarcot Vallott Az Európai Biztonság Garantálásában,” *VilágLátó* (blog), October 9, 2017, <https://vilaglato.info/szijarto-brusszel-kudarcot-vallott-az-europai-biztonsag-garantalasaban/>.

¹²⁵ „Tíz Év, És Az Európaiak Nem Találnak Maguknak Helyet a Saját Országukban,” *VilágLátó* (blog), Szeptember 28, 2017, <https://vilaglato.info/tiz-ev-es-az-europaiak-nem-talalnak-maguknak-helyet-a-sajat-orzagukban/>.

¹²⁶ „Határtalan Az EU Dűhe Magyarország Ellen: Külföldi Magyar Ingatlanokat Foglалhatnak Le,” *VilágLátó* (blog), Szeptember 15, 2017, <https://vilaglato.info/hatartalan-az-eu-duhe-magyarorszag-ellen-kulfoldi-magyar-ingatlanokat-foglалhatnak-le/>.

között.¹²⁷ A feltehetően orosz titkosszolgálat által irányított Híd fő a magyar illiberális államot vette védelmébe az Unióval szemben:

„Az Európai Unió gazdasági szankciókat kell hozzon Magyarország ellen, amiért a magyar kormány szembefordult a liberalizmussal, elkezdett foglalkozni a külföldről finanszírozott civil szervezetekkel, és migránsokat sem akar letelepíteni – írja a Financial Times.”¹²⁸

Sok cikk foglalkozik a kormányzati kampány központi elemével, a „Soros-tervvel”, amelyet Brüsszel az európai alapítókkal szemben „képvisel” a „nemzetek megváltoztatása” érdekében.¹²⁹ Végső soron a magyar ellenzék is „kész a Soros-terv végrehajtására”, ezáltal „a hatalomért cserébe veszélybe sodornák a magyarok biztonságát és az ország jövőjét.”¹³⁰

Orbán Viktor nyilatkozatai

Az egyre inkább vezérközpontú magyarországi politikai berendezkedésnek és politikának megfelelően a dezinformáció számos helyen idézi Orbán Viktor politikai iránymutatásait. A fő cél Magyarország és a Nyugat közötti nacionalista, sovinszta, bevándorlásközpontú ellentét kiélezése a kormányfő eredeti szándékának megfelelően. Így a cikkek arról szólnak, hogy a miniszterelnök szerint „a mai nyugat-európai liberalizmus átvétele egész egyszerűen szellemi öngyilkosságot jelentene” a „Soros-terv” révén a kevert népességű államok kialakulásával Kelet-Közép-Európában;¹³¹ az Unió kudarcot vallott, a schengeni határokhoz kell visszatérni a külső határok védelmének hiányában;¹³² ma már a világ gazdaság fókusza Nyugat helyett keletre tevődött: „nem a Nyugat fújja a passzátselet”, idézik Orbánt.¹³³

A narratíva szerint a nemzet(ek) megmaradásáért Brüsszellel szemben vívott harcában pedig maga a miniszterelnök is áldozattá válhat, Juncker, Merkel és Macron egy képzeletbeli beszélgetésben állapodnak meg „Orbán levadászásáról” a migránsok befogadása, a „belső lázadás” leverése érdekében:

„Jean-Claude Juncker: Kijátszhatnánk Orbánnal kapcsolatban újra az antiszemita kártyát. A tranzitónát mutassa be a sajtó, mint a koncentrációs táborok mását. Írjanak borzalmas körülményekről, szenvedő gyerekekről, brutális rendőrökről.”¹³⁴

¹²⁷ „Egyetlen Migráns Be Nem Fogadásáért, Egy Magyar Ember Egész Életének Munkáját Venné El Az EB – Mindenki Töltse Ki Az Ezt Elutasító Konzultációs Lapot,” *VilágLátó* (blog), September 26, 2017, <https://vilaglato.info/egyetlen-migrans-be-nem-fogadasaert-egy-magyar-ember-egesz-eletenek-munkajat-venne-el-az-eb-mindenki-toltse-ki-az-elt-elutasito-konzultacios-lapot/>.

¹²⁸ hidfo.ru, „Magyarország Ellen Uszítja Az EU-t a Financial Times,” Híd fő, September 26, 2017, <http://www.hidfo.ru/2017/09/magyarorszag-ellen-uszitja-az-eu-t-a-financial-times/>.

¹²⁹ „Harc Lesz Brüsszellel a ‘Soros-Terv’ Lesöpréseért,” *VilágLátó* (blog), October 6, 2017, <https://vilaglato.info/harc-lesz-brusszellel-soros-terv-lesopreseert/>.

¹³⁰ „A Magyar Emberek Hangja, És Ne a Bevándorláspárti Ellenzéke Jussón El Brüsszelbe!,” *VilágLátó* (blog), October 10, 2017, <https://vilaglato.info/magyar-emberek-hangja-es-ne-bevandorlasparti-ellenzeke-jusson-el-brusszelbe/>.

¹³¹ „Orbán Viktor: ‘A Mai Nyugat-Európai Liberalizmus Átvétele Egész Egyszerűen Szellemi Öngyilkosságot Jelentene,’” *VilágLátó* (blog), September 16, 2017, <https://vilaglato.info/orban-viktor-a-mai-nyugat-europai-liberalizmus-atvetele-egesz-egyszeruen-szellemi-ongyilkossagot-jelentene/>.

¹³² „Orbán: Az Európai Unió Kudarcot Vallott,” *VilágLátó* (blog), October 13, 2017, <https://vilaglato.info/orban-az-europai-unio-kudarcot-vallott/>.

¹³³ „Orbán: ‘Nem a Nyugat Fújja a Passzátselet,’” *VilágLátó* (blog), September 25, 2017, <https://vilaglato.info/orban-nem-a-nyugat-fujja-a-passzatszelet/>.

¹³⁴ „Levadászák Orbánt!,” *VilágLátó* (blog), September 16, 2017, <https://vilaglato.info/levadasszak-orbant/>.

Az oroszbarát média számos külföldi politikus vonultat fel Orbán támogatására, így az osztrák szélsőjobboldali Szabadságpárt (FPÖ) vezetőjét, Heinz-Christian Strachét, aki köszönetet mondott a magyar-szerb határ lezárásáért;¹³⁵ a volt macedón miniszterelnököt, Nikola Gruevszkit stb..¹³⁶ Magyarország ebben a képletben kulcsszerepet játszott a migráció megállításában és Európa megmentésében: „**titkon sok német köszönetet mond Orbán Viktornak.**”¹³⁷

Ukrán oktatási törvény

A migráció mellett az ukrán oktatási törvény kapcsán elfoglalt magyar pozíciót taglalták kiemelten az oroszbarát oldalak, ami nem csoda, tekintettel a Kreml számára rendkívül kedvező magyar diplomáciai hadjáratra Kijev ellen. Nem véletlen, hogy Moszkva a hivatalos álláspont megfogalmazásával megvárta a magyar felet – és így már hivatkozhatott egy (a törvény szerint teljesen más elbírálás alá eső) uniós állam elutasító véleményére. Négy oldal, a Kiállunk Oroszország mellett, a Kiállunk Novorosszija mellett, az Erdélyi Magyar Orosz Baráti Társaság, az Orosz Hírek Facebook oldalak egy időben közzétették részben vagy egészben a volt jobbikos politikus, Gaudi-Nagy Tamás, Szijjártó Péter külügyminiszter és az Ukrán Ellenzéki Blokk törvényt elítélő nyilatkozatairól szóló cikkeket, ami ismételten rámutat a dezinformációs hálózat központi irányítására.¹³⁸ Míg Szijjártó Péter szerint Ukrajna „hátba szúrta Magyarországot” a kisebbségi nyelvhasználati jogok korlátozásával, addig Gaudi-Nagy a kárpátaljai magyar kisebbség önrendelkezéséért emelt szót.¹³⁹ **Az ukrán oktatási törvényben elfoglalt magyar pozíció (különösen az uniós integrációs lépések blokkolásával, és a társulási szerződés visszavonásával kapcsolatos magyar fenyegetőzés) a Kreml-pártolta regionális szeparatizmus és ahhoz kapcsolódó offline politikai aktivizmus propagálása miatt hordoz rendkívül komoly (geo)politikai kockázatokat.**¹⁴⁰

Ellenzék a célkeresztben

Az ellenzékéről szóló kommunikáció az oroszbarát médiában, a kormánykommunikációra rezonálva három fő érvelés mentén halad: **az ellenzék kudarcra van ítélve, bűnöző, illetve a jelenlegi hatalommal szemben összeesküvő, nemzetáruló politikai aktivitást folytat.**

¹³⁵ “Az FPÖ Elnöke Megköszönte Orbánnak a Kerítést,” *VilágLátó* (blog), October 10, 2017, <https://vilaglato.info/az-fpo-elnok-megkoszonte-orbannak-a-keritest/>.

¹³⁶ “‘Orbán Viktor Európa Védelmezője’, a Korábbi Macedón Miniszterelnök Szerint – Exkluzív PS-Interjú Nikola Gruevszkiel,” *VilágLátó* (blog), October 3, 2017, <https://vilaglato.info/orban-viktor-europa-vedelmezoje-korabbi-macedon-miniszterelnok-szerint-exkluziv-ps-interju-nikola-gruevszkiel/>.

¹³⁷ <https://vilaglato.info/titkon-sok-nemet-koszonetet-mond-orban-viktornak/>

¹³⁸ “Gaudi-Nagy Tamás: Amíg Ukrajna Nem Biztosítja a Magyarság Önrendelkezését, Nem Lehet a Közösség Társult Tagja,” Facebook, accessed November 23, 2017, <https://www.facebook.com/russian.hungarian.friendship.transilvania/posts/2003041266599204>.

¹³⁹ “Szijjártó: Ukrajna Hátba Szúrta Magyarországot, Nincs Egyetértés Kijevvel,” Facebook, accessed November 23, 2017, <https://www.facebook.com/kiallunkoroszorszagmellet/posts/1880466091969009>.

¹⁴⁰ Az orosz hírek nem csak a Kremlnek a magyar reakciót dicséző reakcióját hozta le,¹⁴⁰ hanem a magyar szélsőjobboldal által a budapesti ukrán nagykövetség előtti tüntetésre való felhívását „a jelenlegi Ukrajna területén élő magyar, ruszin, lengyel, bolgár, román és örmény nemzeti közösségek” önrendelkezésének kivívására, azaz Ukrajna szeparatista feldarabolására “Az Oktatási Törvény Ellen Is Tüntetnek Holnap a Budapesti Ukrán Nagykövetségnél,” *Orosz Hírek* (blog), October 12, 2017, <http://oroszhirek.hu/2017/10/12/az-oktatasi-torveny-ellen-tuntetnek-holnap-budapesti-ukran-nagykovetsegnel/>.

Az ellenzék veresége a következő okok miatt fontos: a migráció-ellenes népi álláspont megfelelő brüsszeli képviselése,¹⁴¹ és a „Soros-terv” megakadályozása. Az ellenzéki pártokat a legfontosabb oroszbarát összeesküvés-elméleti oldal, a Világlátó.info hét pontban találta bűnösnek:

- 1.) Az ellenzék nem ismeri el a „migránsproblémát”.
- 2.) Szerintük nincs uniós „kötelező betelepítési kvóta”.
- 3.) Az ellenzék szerint, ha van is betelepítési kvóta, nincs vele baj.
- 4.) Nem volt szükség a migrációs népszavazásra.
- 5.) Nincs kapcsolat a migránsok és terroristák között.
- 6.) Az ellenzék szerint meg kell büntetni a migránsok befogadását megtagadó államokat.
- 7.) Tagadják a Soros-terv létét.¹⁴²

Az ellenzék bűnöző

A baloldali ellenzéket bűnözőként bemutató fideszes és oroszbarát retorika többek között Czegléd Csaba büntetőügyén alapul. Az Éljen Szombathely!–MSZP–DK–Együtt szombathelyi képviselőjeként tevékenykedő Czegléd az ügyészsége 2011-2016 között elkövetett adócsalással vádolta meg.¹⁴³ Az egyik érvelés szerint a bűncselekményből befolyt összeg az MSZP és a DK kasszájába került és ebből finanszírozták volna a „baloldal közös kampányát”.¹⁴⁴ Egy másik érvelés pedig Gyurcsány Ferenc korrupciós ügyeként igyekszik beállítani a történeteket, mivel a volt miniszterelnök cége, az Altus Zrt. 80 millió forintot adott kölcsön Czeglédnek, tehát Gyurcsány Czegléd strómannak felhasználva jutott az Altus által korábban elnyert uniós pénzt a baloldalnak.¹⁴⁵

Az ellenzéki összeesküvés

Az oroszbarát oldalak továbbra is a kormánypárti kommunikációt követve a „Soros-bérencek” által előkészített „forró ősszel”, polgári engedetlenséggel, épületfoglalásokkal, zavargásokkal vádolták meg az ellenzéket és a civileket.¹⁴⁶ A gond ezzel az érveléssel az, hogy megfordította logikát, hiszen erőszakos zavargásokról először a kormányzat beszélt, majd az ellenzéki szervezetek szervezte konferenciákon elhangzottakkal próbálták hitelesíteni utólag a saját prekoncepciójukat. Ezáltal komoly ellentmondásokba is belefutottak, hiszen például a Párbeszéd Magyarországért (PM) által 2014-ben létrehozott Megújuló Magyarországért Alapítvány az ICNC (International Center on Nonviolent Conflict) révén Ellenállás, engedetlenség – Erőszak nélkül? címmel rendezett vitaestet, amely már a címében is cáfolja az ellenzéki „forradalomra” való készülődést. Egy másik cikk a „balliberális képviselők” által kezdeményezett európai parlamenti, a jogállamiság magyarországi érvényesülését

¹⁴¹ „A Fidesz szerint fontos, hogy Brüsszelbe a magyar emberek hangja, és ne a bevándorláspárti ellenzéké jusson el.” Lásd: <https://vilaglato.info/magyar-emberek-hangja-es-ne-bevandorlasparti-ellenzeke-jusson-el-brusszelbe/>

¹⁴² „Az Ellenzék Migrációval Kapcsolatos Kommunikáció-Evolúciója 7 Pontban,” *VilágLátó* (blog), September 15, 2017, <https://vilaglato.info/az-ellenzek-migracioval-kapcsolatos-kommunikacio-evolocioja-7-pontban/>.

¹⁴³ „A Fidesz a Bíróságot Megelőzve Akar Ítéletet Hirdetni,” *Index*, October 26, 2017, http://index.hu/belfold/2017/10/26/czegledy_csaba_mszp_fidesz_dk_parlament/.

¹⁴⁴ „A Czegléd Által Elsikkasztott Pénz Az MSZP És DK Közös Kampánypénze Lett Vólna?,” *VilágLátó* (blog), October 11, 2017, <https://vilaglato.info/a-czegledy-altal-elsikkasztott-penz-az-mszp-es-dk-kozso-kampanypenze-lett-volna/>.

¹⁴⁵ „Gyurcsány, Uniós Pénzből Adhatott ‘Kölcsön’ Czegléd Maffiájának,” *VilágLátó* (blog), October 13, 2017, <https://vilaglato.info/gyurcsany-unios-penzbol-adhatott-kolcson-czegledy-maffiajanak/>.

¹⁴⁶ „Bemutatjuk a Zavargásokra Készülő Soros Bérenceket,” *VilágLátó* (blog), September 18, 2017, <https://vilaglato.info/bemutatjuk-zavargasokra-keszulo-soros-berenceket/>.

vizsgáló jelentéssel foglalkozik, amely akár a 7-es cikkely alkalmazását is felvetheti.¹⁴⁷ A közel-keleti eseményeket oroszbarát szemszögből elemző Orientalista a „baloldali-iszlamista” összefogást pedzegette egy, a Magyar Időkben megjelent cikk alapján. Az iszlamista összeesküvés szerint a humanitárius segélyszervezetek, az azokat támogató Nyitott Társadalom Alapítványok radikális iszlamista szervezeteket támogatnak pl. a gázai blokád megtörése érdekében.¹⁴⁸ Maga a cikk ugyan nem említ magyar szervezeteket, de a vádak pontosan illenek a magyar kormány hazai segélyszervezeteket és civileket támogató kommunikációjába, az új magyar „külföldi ügynök” törvénynek a civileket a terrorizmussal egybemosó szabályozásához.¹⁴⁹

A propaganda és aktív intézkedések nemzetbiztosági kockázatai

A fent elemzett cikkek Oroszországot vagy a Kremlt egy-két kivételtől eltekintve nem említik, ami arra utalhat, hogy **a dezinformáció közvetlenül a magyar belpolitikára kíván hatni, a kormánypárti szavazókat szeretné megszólítani mindenféle „külső” geopolitikai zavaró tényezők nélkül.** Ez a hozzáállás **politikai kockázatokat, veszélyeket rejt, hiszen ha az oroszbarát médiumok megbízható belpolitikai „véleményformálóként” pozicionálják magukat a politikai szélen, akkor a jövőbeni orosz dezinformációs műveletek nagyobb eséllyel, politikai hitelességgel léphetnek fel bármely párt ellen.**

A magyar propaganda terjesztése vagy a kormány és a Kreml közötti kitűnő kapcsolatoknak, Moszkva hosszú távú pénzügyi, energetikai befektetéseinek köszönhető. **Az biztos, hogy az oroszbarát dezinformáció ilyesfajta összehangoltsága csakis központi „szerkesztői” irányítással képzelhető el, ami további bizonyítékkal szolgál az orosz befolyás és aktív intézkedések kiterjedt magyarországi jelenlétére és ebből fakadó nemzetbiztonsági fenyegetésre. Megerősíti továbbá azon feltevésünket, hogy a Kreml-párti politikai dezinformáció Magyarországon csakis a központi állami és az alternatív oroszbarát propaganda összefonódásaként értelmezhető.**

¹⁴⁷ „Remek Munkát Végeztek Balliberális EP-s Képviselőink, a Hetes Cikk Aktiválása Miatt Vizsgáldnak Hazánk Ellen,” *VilágLátó* (blog), October 11, 2017, <https://vilaglato.info/remek-munkat-vegeztek-balliberális-ep-s-kepviseloink-a-hetes-cikk-aktivalasa-miatt-vizsgalodnak-hazank-ellen/>.

¹⁴⁸ „Már Rég Létezik a Baloldali-Iszlamista Összefogás?,” *Orientalista.Hu* (blog), October 5, 2017, <https://orientalista.hu/mar-reg-letezik-a-baloldali-iszlamista-osszefogas/>.

¹⁴⁹ „Kijött a Civil Törvény Szövege,” *24.Hu* (blog), April 3, 2017, <http://24.hu/belfold/2017/04/03/kijott-a-civil-torveny-szovege/>.